

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Riitta Rautio

Koulukuraattoreiden asema ja työnkuva SOTE- uudistuksen myötä

Opinnäytetyö
Syksy 2022
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Riitta Rautio

Työn nimi: Koulukuraattoreiden asema ja työnkuva SOTE-uudistuksen myötä

Ohjaaja: Katariina Perttula, Lehtori

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 56

Liitteiden lukumäärä:

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää Etelä-Pohjanmaan koulukuraattoreiden näkemyksiä omasta työnkuvastaan sekä ajatuksia sote-uudistuksesta ja siirtymisestä hyvinvointialueiden palvelukseen. Toteutan tutkimuksen yhteistyössä Seinäjoen kaupungin ja Kuortaneen kunnan kanssa.

Tutkimukseni on laadullinen ja se toteutettiin sähköisesti webropol kyselylomakkeella. Kysely lähetettiin kaikille maakunnan koulukuraattoreille. Tutkimusaineistoa analysoitiin teemoittelemalla. Tutkimustuloksista pääteemoiksi nousivat koulukuraattoreiden työnkuvasta asiakastyö, moniammatillinen yhteistyö sekä ajankäytön hallinta. Siirtymisestä hyvinvointialueille pääteemoiksi nousivat käytännön arki, tiedonsiirto sekä työhyvinvointi.

Koulukuraattorit kokevat työnsä tärkeäksi ja asiakkaan kohtaamisen merkitykselliseksi, mutta kiire ja suuret asiakasmäärät vaikeuttavat työskentelyä. Hyvinvointialueelle siirtymisessä nähdään monia käytännön asioita, jotka koetaan vielä epäselvinä. Työssä jaksaminen ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa nähdään osana sote-uudistusta.

¹ Asiasanat: Koulun sosiaalityö, koulukuraattori, oppilashuolto, ennaltaehkäisevä lastensuojelu, sote-uudistus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Social Services

Author: Riitta Rautio

Title of thesis: The position and job description of school curators after the social security reform

Supervisor: Katariina Perttula

Year: 2022

Number of pages: 56

Number of appendices:

Aim of the thesis was find out the points of view of the school curators in South Ostrobothnia on their own job description, as well as their opinions on the service structure reform of social welfare and health care and the transition to the service of welfare regions. The research was limited to a region level, so, that the material does not become too extensive. The research was carried out in cooperation with city of Seinäjoki and municipality of Kuortane.

The research was qualitative, and it was carried out electronically with a Webropol survey. The survey was sent to all school curators in the region. The material was analyzed using themes. Customer work, multi-professional cooperation and time management emerged as the main themes. Practical everyday life, information transfer and well-being at work also emerged as themes.

School curators feel that their work is important and meetings with the clients are meaningful. The rush and the great number of customers make work demanding. Several issues are still unclear when transitioning to the welfare area. Coping with work and cooperation are seen as notable issues.

¹ Keywords: School social work, school curator, student welfare, preventive child welfare, service structure reform of social welfare and health care

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 SOSIAALITYÖ KOULUN SOSIAALITYÖN POHJANA	7
2.1 Koulun sosiaalityö	8
3 KOULU INSTITUUTIONA.....	12
4 ENNALTAEHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU.....	15
5 OPPILASHUOLTO	18
5.1 OHJAAVAT LAIT.....	20
6 KOULUKURAATTORI	21
6.1 Kuraattorityön historia	23
6.2 Kuraattorin kelpoisuusvaatimus.....	24
6.3 Asiakkaaksi ohjautuminen.....	24
6.4 Työprosessi ja menetelmät	25
7 SOTE-UUDISTUS	27
7.1 Koulukuraattorit Sote- uudistuksessa.....	29
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	32
8.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä	33
8.2 Aineistonkeruumenetelmä	34
8.3 Analysointitapa	35
8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
9 TUTKIMUSTULOKSET	38
9.1 Taustatiedot.....	38
9.2 Koulukuraattoreiden työnkuva.....	39
9.2.1 Asiakastyö.....	40
9.2.2 Moniammatillinen yhteistyö	41
9.2.3 Ajankäytön hallinta.....	41
9.3 Koulukuraattoreiden näkemykset sote-uudistuksesta	42

9.3.1 Käytännön arki hyvinvointialueella	43
9.3.2 Tiedonsiirto	44
9.3.3 Työhyvinvointi	44
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	46
11 POHDINTA.....	50
LÄHTEET	52

1 JOHDANTO

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista on yritetty vuodesta 2005 lähtien neljällä hallituskaudella ja viiden pääministerin johdolla. Sote-uudistus on Suomen historian yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 21 hyvinvointialueelle. Poikkeuksena on Helsingin kaupunki, jolla säilyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisvastuu. Hyvinvointialueilla toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Kuraattori- ja psykologipalvelut tuodaan sote-uudistuksessa hallinnollisesti muun sosiaali- ja terveydenhuollon yhteyteen, samaan organisaatioon koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajien ja lääkärien kanssa (Valtioneuvosto a.)

Opinnäytetyöaiheeni muotoutui ollessani sosionomiopintojeni harjoittelussa koulun sosiaalityössä koulukuraattorina. Halusin tehdä opinnäytetyöni koulukuraattorin työstä ajankohtaisella näkökulmalla ja Sote- keskustelu oli tuolloin hyvin vahvasti pinnalla. Valitessani aihetta, päätöstä koulukuraattoreiden siirtymisestä hyvinvointialueille ei ollut vielä tehty. Kesällä 2021 tämä päätös vahvistui.

Opinnäytetyöni tavoite on selvittää Etelä-Pohjanmaan maakunnan koulukuraattoreiden näkemyksiä, ajatuksia ja odotuksia sote-uudistuksesta ja hyvinvointialueelle siirtymisestä sekä saada lisäinformaatiota heidän tämänhetkisestä työkuvastansa. Opinnäytetyöni aihe on yhteiskunnallisesti tärkeä ja ajankohtainen ja sillä on myös valtakunnallisesti merkittävä informaatioarvo, vaikka tutkimus toteutetaankin maakunnallisesti.

Esittelen teoriaosuudessa koulukuraattoreiden työtä laajasti koulun sosiaalityön ja oppilas- huollon kautta sekä lisäksi tarkastelen koulun sosiaalityötä osana koulua ja ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Tarkastelen syvällisesti koulun sosiaalityötä, jotta voimme peilata koulukuraattorin työkuvaa ja olemassaoloa siihen tarpeeseen, mikä kouluilla heille aidosti on. Tutkimustuloksissani esittelen koulukuraattorin työkuvasta esiin nousseita pääteemoja sekä koulukuraattoreiden ajatuksia hyvinvointialueelle siirtymisestä.

2 SOSIAALITYÖ KOULUN SOSIAALITYÖN POHJANA

Ammatit syntyvät ja kehittyvät jotakin yhteiskunnallista tehtävää varten. Yhteiskunnallinen tehtävä on sosiaalityön kivijalka, jonka perustalle rakennetaan etiikka, tieto, osaaminen, erilaiset tehtävät ja käytännöt. On tärkeää, että yhteiskuntapolitiikan ja hyvinvointialan päätöksentekijät, organisaatioiden johto, lähiammattien edustajat ja kansalaiset tietävät, mitä yhteiskunnallista tehtävää varten ammatti on olemassa, mitkä ovat sen työskentelytavat ja minkälaista apua ammatin edustajilta voi odottaa (Kananoja, Lähteinen, Marjamäki 2017, 29.)

Suomalainen sosiaalityö on lähtökohdiltaan tyypillisesti paitsi asiakastasoista (vuorovaikutteista) myös yhteiskunnallisessa ympäristössä tapahtuvaa toimintaa. Malcom Payne pitää asiakkaan ja työntekijän ohella ympäristöä tärkeänä sosiaalityön toiminnallisena määrittäjänä. (Raunio 2009,197.) Raunion (2004, 131) mukaan organisatorinen ympäristö vaikuttaa toimintaan, mutta sillä, miten työn sisällöt määrittyvät on työntekijän ammatillisella asiantunteumuksella tärkeä rooli. Sosiaalityön tehtävissä korostuu vahvasti sosiaalityön yhteiskunnallinen tehtävä, jolloin edellytetään tietoa yhteiskunnan rakenteista ja toiminnasta. Sosiaalityötä voikin kuvata vahvasti yhteiskunnallisena auttamisammattina. (Perttula 2015, 83.) Sosiaalityön asiantuntijuuteen kuuluu yhteiskunnallinen vaikuttaminen rakenteellisella työotteella. Rakenteellinen sosiaalityö tulee työssä esille sosiaalisten kysymysten esiin nostamisena ja niihin vaikuttavien yhteiskunnallisten mekanismien tunnistamisena sekä muuttamisena. (Laitinen ym. 2018,156.) Yhteiskuntatieteellinen tieto luo edellytykset sille, että ymmärrys yhteiskunnasta, sen instituutioista sekä kehityskuluista kokonaisuutena vahvistuu. Sosiaalityössä onkin ymmärrettävä ihmisten elämän monimuotoisia yhteiskunnallisia yhteyksiä kuten yhteiskunnassa olevien muutosprosessien sekä yksilöllisten tilanteiden keskinäisiä riippuvaisuuksia. (Kananoja 2007, 214.)

Eskolin (2019, 5) määrittelee pro gradututkielmassaan koulusosiaalityön termin työksi, jota koulukuraattori oppilaitoksessa toteuttaa. Sosiaalityön asemaa kouluissa perustellaan muun muassa sillä, että oikeus koulutukseen nähdään yhtenä lasten perusoikeuksista. Pro gradututkielmastaan Eskolin (2019) nostaa esille australialaiset tutkijat Mc Dawittin, Tarrantin ja Boxallin näkemykset, jonka mukaan koulun sosiaalityöllä on rooli valvoa, että lasten ihmisoikeudet koulutukseen toteutuvat ja tämän lisäksi he näkevät, että koulun sosiaalityöntekijän roolina on myös rakentaa sosiaalista pääomaa kouluympäristössä ja tuoda esille niitä puutteita, joita ihmisoikeuksien toteutumisessa saattaa tapahtua. Suomalaisessa keskustelussa esimerkiksi Ristimäki (2018) nostaa esiin koulukuraattorien olevan sosiaalialan

ammattihenkilöitä, jotka velvollisuus on noudattaa koululakien ja oppilas- ja opiskelijahuolto-lain lisäksi sosiaalialan lainsäädäntöä ja toteuttaa sosiaalialan yhteisesti jaettuja eettisiä periaatteita työskentely-ympäristössään. Tähän työhön kuuluu myös puuttua niihin institutionaaliin rakenteisiin, jotka ovat jännitteisiä sosiaalityön arvojen kannalta (Eskolin 2019, 8–9).

Kunta-alalla sosiaaliala on erityisesti yksi ala, jolla henkisen kuormituksen on koettu selvästi kasvaneen (Pekkarinen 2018, 48). Sosiaalityöhön liittyy yleisesti työn sisällöllisinä kuormittavina piirteinä suuri työ- ja asiakasmäärä, työn hektisyys, jatkuva keskeneräisyys sekä ennakkoimattomuus, joiden vuoksi työt myös helposti ruuhkautuvat. Kuormitusta lisäävät pakkotahisuus ja keskittymisen jakaminen moniin tehtäviin saman aikaisesti. Työ on myös itsenäistä eikä työtehtäviä ole mahdollista siirtää muille, vaan työntekijöiden on edettävä itsenäisesti työprosesseissa. Sosiaalialan työssä kuormittavat myös arvostuksen puute sekä odotusten ristiriitaisuus. Asiakkailta, heidän verkostoillaan, yhteistyökumppaneilla sekä esimiehillä on ymmärtämättömyyttä työn luonnetta kohtaan, josta aiheutuu epärealistisia odotuksia. Eri tahoilla voi olla myös keskenään hyvin ristiriitaisia intressejä ja odotuksia. Henkiseen kuormitukseen liittyy työn vähäinen arvostus yhteiskunnassa, eikä sosiaalityön ole katsottu saavuttaneen sitä arvostusta, joka työn vaativuuteen ja merkittävyyden perusteella sille kuuluisi. (Kaasalainen 2020, 25–27.)

Sosiaalialalla työssä auttaa jaksamaan muun muassa työn merkityksellisyys, innostus ja työn imu. Julkisen alan henkilöstö kokee usein työnsä tärkeäksi ja merkitykselliseksi (Pekkarinen 2018, 23). Tero Meltti ja Hanna Kara (2009, 27) kuvaavat systemaattiseen tutkimuskatsaukseen perustuen, kuinka useissa eri kansainvälisissä sosiaalialan tutkimuksissa erityisesti asiakailta saatu palaute sekä kiitos nousevat esiin keskeisinä työtyytyväisyyden ja motivaation lähteinä. Vaikka asiakkaat kuormittavat, ne myös auttavat jaksamaan. Tyytyväisyyttä ja motivaatiota työssä lisää myös muutosten mahdollistaminen asiakkaan elämässä. Tero Meltin ja Hanna Karan (2009, 23–24) mukaan työtyytyväisyyttä sosiaalialalla lisäävät myös työn monipuolisuus, hallittavuuden kokemus ja ammatillinen autonomia.

2.1 Koulun sosiaalityö

Jotta voimme ymmärtää koulukuraattorin työnkuvaa osana koulua, on meidän ymmärrettävä koulua instituutiona sekä koulun sosiaalityötä osana koulua. Emme voi mitata koulun sosiaalityön onnistumista tai koulukuraattorin työnkuvan oikeutta opiskelijoiden päättötodistuksilla

vaan meidän on asetettava työn tarpeellisuuden ja onnistumisen mittari toisin. Lähden opin-
näytetyössäni tarkastelemaan koulua yhteiskunnallisena rakenteena, jotta voimme nähdä mi-
hin koulukuraattorin ja koulun sosiaalityön työnkuva sijoittuu. Näin on mahdollista tarkastella
työnkuvan uhkia ja mahdollisuuksia työn omassa kontekstissa.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesti sosiaalityö on muutosta tukevaa asiakas- ja asian-
tuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen
ja palvelujen kokonaisuus. Tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa
lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedelly-
tyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä. Tästä tulee siis lähtökohta
myös koulun sosiaalityöhön. Koulussa kuraattori toteuttaa sosiaalityötä eli ohjaa, neuvoo ja
selvittää oppilaiden sosiaalisia ongelmia.

Vaikka lainsäädännössä ei aikaisemmin ollut selkeää määrittelyä, jonka mukaan kuraattoritoi-
minta olisi sosiaalityötä, näin on kuitenkin määritelty useissa valtionhallinnon julkaisuissa. Kou-
lukuraattorin työ määriteltiin sosiaalityön tehtäväksi esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön
oppilashuollon lainsäädäntöä uudistavissa selvityksissä (Oppilas- ja opiskelijahuoltotyö-
ryhmän toimenpide-ehdotukset 2009; Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyö-
ryhmän muistio 2006) ja opetushallituksen oppilashuollon kehittämistä käsittelevässä julkai-
sussa (Pippuri 2015, 8, 14).

Koulun sosiaalityötä löytyy vähintään 46 maasta maailmasta. Sen juuret löytyvät Iso-Britanni-
asta 1800- luvun lopulta sekä Yhdysvalloista 1900-luvulta (Huxtable, Sottie & Ulziitungalag
2012, 235–236). Koulun sosiaalityön rakenteet vaihtelevat maittain. Esimerkiksi Yhdysval-
loissa, Ruotsissa ja Suomessa sosiaalityön palvelut ovat olennainen osa koulujärjestelmää,
kun taas esimerkiksi Saksassa koulusosiaalityötä tehdään usein nuorten hyvinvointipalvelui-
den ja koulujärjestelmän välisellä yhteistyöllä. (Huxtable, Sottie & Ulziitungalag 2012, 236–
237.) Beck (2021) avaa Saksaa ja Suomea tarkastelevassa väitöskirjassaan, kuinka koulujen
sosiaalityön luonne ja rooli liittyvät maiden omiin hyvinvointi- sekä lastensuojelujärjestelmiin.
Texasilainen sosiaalityön tohtori Linda Openshaw (2008) tarkentaa, että moniammatillinen yh-
teistyö, arviointi ja suora interventio oppilaiden ja vanhempien kanssa ovat asioita, joita koulu-
kuraattorin työssä on käytössä ympäri maailman.

Koulusosiaalityö rakentuu kolmen kulmakiven varaan: sosiaalityön teorian, lainsäädännön ja
ammattillisen tradition. Koulusosiaalityö nousee ja sen tulee nousta sosiaalityön teoreettisesta

viitekehuksesta. Suomessa se on alusta pitäen sekä mielletty että määritelty erityisesti psykososiaalisesti toiminnaksi, jossa kohteena ovat sekä sosiaaliset että psyykkiset kysymykset. Psykososiaalisen työn ydin on yksilön ja yhteisön vuorovaikutus. (Wallin 2017, 91.) Laitisen ym. (2018, 176–177) mukaan koulun sosiaalityön asiantuntijuudessa korostuu viisi osa-aluetta: oman asiantuntijuuden näkyväksi tekeminen, kokonaisvaltaisuuteen pohjautuvan työskentely-otteen tuominen osaksi monialaista yhteistyötä, monialaisen yhteistyön aktiivinen koordinointi, monitoimijuuden sekä kokemustiedon konkretisoiminen monialaisessa yhteistyössä ja ennaltaehkäisevän, yhteisöllisen orientaation vahvistaminen monialaisessa yhteistyössä. Parviaisen (2020) pro- gradu tutkimuksen mukaan, sosiaalityön tarkastelu kouluympäristössä osoitti, että moniasiantuntijaisissa verkostoissa toimiminen vaatii herkkyyttä toimintaympäristössä, mutta myös rakenteissa tapahtuville muutoksille.

Sosiaaliala jaotellaan karkeasti sosiaalipalveluihin ja sosiaalityöhön. Koulusosiaalityö sijoittuu näiden välimaastoon: siihen sisältyy tukea, osallistamista, yhteisöllisyyttä, yhteistyötä ja muutosta. Sosiaalipalveluna se tukee asiakasta arkielämän haasteista selviytymisessä ja myönteisessä kasvussa sekä otteen saamisessa omasta elämästä. Sosiaalityönä se toteuttaa osin yhteiskunnallista ja lainsäädännöllistä väliintuloa eli interventiota, kontrollia ja varhaista tukea. Ammatillinen traditio tuo työhön myös pedagogisia piirteitä. (Wallin 2017, 88.)

Koulun sosiaalityö laajentaa koulun yhteiskunnallista tehtävää, parantaa näkemystä ja osaamista yhteiskunnallisista muutoksista, antaa yhteistyön avaimia ja vahvistaa yksilön ja lapsen tarpeiden huomioimista (Wallin 2017, 90). Koulusosiaalityön asiantuntijalla on rohkeutta pitää itseään osaavana ja asiantuntevana yhtäältä sosiaalityön viitekehyksessä ja toisaalta koulun kontekstissa. Koulusosiaalityön asiantuntijalla tulee olla substanssiosaamista eli asiantuntijuutta lastensuojelun ja psykososiaalisen kohtaamisen erityisalueella. Hänellä tulee olla prosessiosaamista eli innovatiivista ja tavoitteellista tiedon ja taidon soveltamiskykyä kouluympäristössä. Hänellä tulee olla myös vuorovaikutusosaamista eli verkostotaitoja ja dialogista tilanneosaamista. (Wallin 2017, 154–155.)

Palvelujärjestelmissä laatua voidaan harvoin mitata tuottavuudella. Siksi laadukkaan koulusosiaalityön kriteerejä ovatkin eettisten periaatteiden noudattaminen, järjestelmän avoimuus, asiakkaan näkökulman huomioon ottaminen, saatavuus, vaikuttavuus, tarkoituksenmukaisuus sekä sisäinen ja ulkoinen toimivuus (Wallin 2017, 118). Wallin (2017) toteaa, että sosiaalityön laadun voisi yrittää tiivistää kahteen ulottuvuuteen: kohtamiseen ja

muutokseen. Kun asiakas kokee tulleen autetuksi ja kohdelluksi oikeudenmukaisesti tai saaneensa mahdollisuuden muutokseen, työ on ollut laadukasta ja tuloksellista- vaikuttavaa.

3 KOULU INSTITUUTIONA

Kouluinstituutio on pysynyt ammattirakenteiltaan ja koulutus- ja tiedeperustaltaan huomattavan muuttumattomana verrattuna muihin tämän päivän yhteiskunnan professioihin, instituutioihin ja työyhteisöihin (Pohjola 2011, 11). Koulu on useita ammatteja edustavien ihmisten työyhteisö, joka vaikuttaa oppilaiden hyvinvointiin monin erilaisin tavoin. Usein koulua tarkastellaan vain oppimisen kautta. Kun koulua katsotaan vain oppimisen ja opiskelun kautta, jäävät näkemättä ne useat erilaiset tavat, joilla koulu kiinnittyy lasten ja nuorten arkeen. Koulu on paikka, jossa yksittäinen nuori, halusi hän sitä tai ei, tapaa ison joukon muita nuoria. Koulu kohdentuu monin tavoin nuorten sosiaalisiin maailmoihin. Koulu on erityisellä tavalla vertaislatautunut tila, jossa nuoret kohtaavat muita nuoria. Myös sellaisia, joita vapaa-ajalla haluavat karttaa. (Kiilakoski 2016, 8–9.)

Koulun institutionaalinen tehtävä on mitä suurimmassa määrin myös yhteiskunnan kehittämistä ohjaava (Pohjola 2011, 22). Yhteiskunnan tehtävänä on laajasti hyvinvoinnin rakenteiden luominen ja ylläpitäminen. Peruskoulu rakenteena tarjoaa yhteiskunnan tukiverkostoille mahdollisuuden tavoittaa lapsia ja heidän perheitään. Koulu on kodin lisäksi keskeinen kehitysympäristö lapselle ja koulunkäynti muodostaa lapsen ajankäytön rungon sekä on tärkeä ikätovereiden ja muiden sosiaalisten suhteiden kohtaamispaikka. Koska koulussa ovat lähes kaikki ikäluokan lapset, siellä voidaan parhaimmillaan puuttua eri väestöryhmien välisiin eriarvoisuuksiin synnyttäviin tekijöihin. (Pippuri 2015, 11.) Koulu on sosialisatioympäristönä erityisasemassa sikäli, että se on nimenomaan erikoistunut tuottamaan yhteiskunnassa tarvittavia tietoja, taitoja ja asenteita. Koulua pidetään siten merkittävänä lasten ja nuorten sosiaalisen kehityksen ja yhteiskunnallistumisen instituutiona, joka valmistaa uusia yhteiskunnan jäseniä yhteiskunnalliseen elämään. Yhteiskunnan muuttuessa monimutkaisemmaksi on kysymys siitä, millaisiin tehtäviin ja ajatteluun koulun tulisi kasvattaa, tullut entistä vaikeammaksi vastata. (Kurki, Nivala, Sipilä-Lähdekorpi 104, 110.) 2000-luvulla koulutuspoliittisiksi tavoitteiksi ovat vahvistuneet hyvinvointi, kansainvälisyys, tuottavuus ja innovatiivisuus. Koulun tulee olla monimuotoista ja kriittistä oppimista tukeva yhteisö, joka vahvistaa elämänhallintaa globaalissa informaatio- ja mediaympäristössä ja antaa valmiuksia kohdata työelämän- ja markkinoiden haasteita (Wallin 2017, 36).

Koulu näyttäytyy usein opetussuunnitelmien, oppikirjojen, koulutuspolitiikan, opetuksen, arvioinnin tai esimerkiksi opetusmenetelmien kautta. Se ei ole riittävä näkökulma kouluun. Sen ulkopuolelle jää paljon sellaista, mikä on merkityksellistä nuorten kokemuksissa ja jolla on

tietysti kytköksensä myös mahdollisuuksiin tavoittaa oppimistuloksia. Koulu on paikka, jossa nuoret monella tapaa kohtaavat palvelujärjestelmän. Koulussa hyvinvointiyhteiskunta kohtaa nuorten maailmat koululääkärien, terveydenhoitajien, koulupsykologien, koulukuraattorien jne. hahmoissa. Näiden palvelujen laatu ja saatavuus vaikuttavat myös laajemmin nuorten näkemyksiin siitä, miten hyvinvointiyhteiskunta pitää heistä huolta. (Kiilakoski 2016, 28–29.)

Suomalaisten lasten ja nuorten olosuhteissa on yleisesti tarkastellen paljon hyvää: lasten elämää suojaava lainsäädäntö, hyvin toimiva terveydenhuoltojärjestelmä, laaja sosiaaliturva ja lapsiperheiden yhteiskunnalliset palvelut. Käytännöllisesti katsoen kaikki lapset käyvät koulua, oppivat lukemaan ja läpäisevät peruskoulun. Suomalaisten lasten lukutaito ja osaaminen monissa oppiaineissa on kansainvälisten vertailututkimusten mukaan maailman kärkitasoa. Jokainen uusi sukupolvi on kouluttautunut edellistä paremmin. Myös tutkimustietoa lasten ja nuorten kehitykseen vaikuttavista tekijöistä on saatavilla enemmän kuin koskaan aikaisemmin. (Launonen & Pulkkinen 2004, 27.) Vaikka koulutusjärjestelmämme toimii suhteellisen hyvin koko ikäluokan kouluttajana ja tuottaa erinomaisia oppimistuloksia, ei pedagoginen hyvinvointi toteudu kaikkien kohdalla. Erityistä tukea tarvitsevien määrä on lisääntynyt eri kouluasteilla vuosi vuodelta, uupumus lisääntyy. Myös opettajat uupuvat. Koulujärjestelmää vaivaa verenpainetaudin kaltainen piilevä ongelma: suorittamisen, suoriutumisen, tehokkuuden, tuloksellisuuden ja menestymisen kasvava paine. Se on tuonut ja tuo tullessaan uusia haasteita sekä koulutusjärjestelmällemme että kasvattajille ja kasvatettaville. (Lappalainen 2008, 209.)

Pedagogisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että opintojen ohjaus, erityisopetus ja opiskelijahuolto psykososiaalisine tukipalveluineen toimivat sekä oppilaiden, opiskelijoiden, heidän vanhempiansa, että opettajien tukena (Lappalainen 2008, 214). Huolehtivan koulun perustyökaluihin kuuluu periaatteiden, sopimusten ja pelisääntöjen tuntemus. Toimintaa ohjaavat lait ja asetukset antavat velvoitteiden ja kieltojen lisäksi myös mahdollisuuksien näkökulmia. Huolehtivat koulukulttuurin tunnusmerkkejä ovat välitön tilanteisiin puuttuminen ja johdonmukaiset menettelytavat. (Tilus 2004, 131, 153.)

Perustehtävässään onnistuessaan koulujärjestelmä kerryttää ja jakaa valtavasti hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Koulu ei ole vain joukko yksilöitä, vaan myös yhteisö: systeemi, jonka osat vaikuttavat toisiinsa. Erityistä koulussa on myös se, että se yleensä tasaa sosiaalista eriarvoisuutta. Koulu voi toki itsessäänkin olla myös syrjäyttävä ja eriarvoistava, mutta toimivana yhteisönä se voi kantaa yksilöä ja

parantaa hänen elämisentaitoaan ja elämänhallintaansa. (Wallin 2017, 27–28.) Koulun toimintakulttuurin kehittämisessä tarvitaan sellaisia arvofilosofisia, kehityspsykologisia ja yhteiskunnallisia näköaloja, jotka auttavat rakentamaan koulusta hyvän kasvuyhteisön. Näyttää siltä, että tiedollisen opetuksen ohella koulun on panostettava tulevaisuudessa entistä enemmän sosioemotionaalisten tavoitteiden saavuttamiseen ja oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sosiaalisten taitojen sekä terveyttä edistävien elämäntapojen tietoista opettelua. Koulun ei-aineellinen oppimisympäristö muodostuu kognitiivisista, emotionaalisisista ja sosiaalisista rakenteista, joiden muotoutumisessa vuorovaikutussuhteilla on keskeinen merkitys. Jokainen vuorovaikutussuhde ja tilanne on syvimmitään eettinen, tietynlaista arvostusta välittävä. Koulun toimintakulttuurin on ennen muuta välitettävä oppilaalle kokemus hänen omasta arvokkuudestaan yksilönä ja yhteisön jäsenenä. (Launonen & Pulkkinen 2004, 57–58.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuva väestön keskittyminen, ikääntyminen ja taloudellisten arvojen korostuminen uhkaavat monien perinteisten koulujen olemassaoloa. Erityisesti pieniä kyläkouluja on suljettu suurin joukoin ja sama kohtalo uhkaa monia lukioita ja yläkouluja. Suomalaisen koulun yksi kivijalka on ollut tasa-arvoisten oppimisen mahdollisuuksien tuominen lähelle kotia asuinpaikasta riippumatta. Oikeus lähikouluun ja lukio-opintojen helppo saavutettavuus ovat olleet vuosikymmeniä koulutuspolitiikan johtavia päämääriä. Koulun alueellinen saavutettavuus heikkenee koko ajan. Toisaalta teknologia mahdollistaa yhä laadukkaampien oppimisen ympäristöjen tuomisen myös sinne, missä perinteisellä koululla ei ole enää toimintaedellytyksiä. (Pohjola 2011, 28.)

4 ENNALTAEHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

Lapsuus on ainutkertaista. Lapsuudella on elämänvaiheena oma itseisarvonsa ja samalla se luo pohjaa myöhemmälle kehitykselle. Hyvin toimivan palvelujärjestelmän tehtävänä on omalta osaltaan luoda kaikille lapsille mahdollisuus sekä hyvään lapsuuteen että varttumi- seen tasapainoisiksi aikuisiksi syntymässä annetuista lähtökohdista ja niiden rajoituksista huolimatta. Hyvä lasten ja perheiden palvelujen järjestelmä on eettisesti korkeatasoinen ja samalla kustannusvaikuttava, vastaa lapsen tarpeisiin ja toteuttaa lapsen oikeuksia sekä tu- kee vanhempia ja on mahdollisuuksien mukaan myös lasten ja vanhempien toiveiden mukai- nen. (Saastamoinen 2018, 281.)

Vuonna 2008 lastensuojelulakiin lisättiin ennaltaehkäisevän lastensuojelun määritelmä (las- tensuojelulaki 3 §), vuonna 2010 se siirrettiin omaksi pykäläkseen 3 a §, sekä säännökset en- naltaehkäisevän lastensuojelun toteuttamisesta (lastensuojelulain 2 luku). Näiden säännös- ten tarkoituksena oli korostaa entisestään peruspalvelujen roolia lapsen suojelussa. sosiaali- huoltolain kokonaisuudistuksen yhteydessä 1.4.2015 lastensuojelulain 2 luku kumottiin ja siinä olleet ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteuttamista koskevat säännökset siirrettiin so- siaalihuoltolakiin. Ehkäisevän lastensuojelun määritelmä jäi kuitenkin lastensuojelulakiin. (Saastamoinen 2018, 42.)

Lastensuojelun ehkäisevä työ on eettisesti vaativaa toimintaa, jonka tavoitteena on koko lap- siväestön hyvinvointi. Sen avulla etsitään universaaleja, kaikille tarkoitettuja, hyvinvointia tu- kevia tuen ja palvelujen muotoja sekä erityisiä joko tietyille lapsiryhmälle tai tiettyihin elämänti- lanteisiin tarkoitettuja palveluja. Lastensuojelun ehkäisevän työn avulla voidaan tukea lapsi- väestön osallisuutta omaan elämäänsä, suojella heitä sekä taata heille tasa-arvoiset mahdol- lisuudet yhteiskunnallisiin voimavaroihin. (Törrönen & Vornanen 2004,154–155.) Lastensuo- jelun ehkäisevän työn yleiseksi tavoitteeksi voidaan luonnehtia hyvien edellytysten antaminen lapsuuteen. Tämän ajatuksen taustalla on käsitys oikeudesta lapsuuteen ja mahdollisuudesta turvalliseen kehitykseen ja kasvuun sekä hyvinvointiin (Törrönen & Vornanen 2004,162).

Lastensuojelun näkökulmasta peruspalveluiden merkitys on erittäin suuri sekä ongelmien eh- käisyssä että puskurina umpikujaan joutumiselta. Heikosti toimivat peruspalvelut lisäävät las- tensuojelun tarpeita. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan esimerkiksi varhaiskasvatuk- sessa, koulussa, nuorisotyössä, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja tervey- denhuollossa. (Bardy 2013,19.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on korostaa varhaisen puuttumisen merkitystä lapsen ja perheen tilanteen selvittelyssä sekä erityisen tuen järjestämistä lasten vanhemmille, huoltajille ja muille lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille heidän kasvatustehtävässään. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun järjestämistä koskevat säännökset koskevat kaikkia kunnan viranomaisia. Sitä suunniteltaessa ja toteutettaessa on panostettava voimavaroja erityisesti sosiaali-, terveys ja opetustoimeen. Vastuullisen vanhemmuuden tukemiseen ja ongelmien ennakolliseen ehkäisemiseen on kiinnitettävä huomiota, kun on kysymys palveluista koulussa, erityisesti oppilashuollossa. (Räty 2019, 21.) Varhaisen puuttumisen vaiheita ovat huolen tunnistaminen, sen ottaminen puheeksi lapsen ja vanhempien kanssa sekä korjaavat toimenpiteet (Taskinen 2010, 46). Lastensuojelun ehkäisevää työtä tehdään monilla tasoilla ja siinä tarvitaan yhteistyötä, johon lastensuojelulakikin velvoittaa kasvuolojen kehittämisessä, palvelujen yhteistoiminnassa ja tapauskohtaisesti asiakkuusprosessin kaikissa vaiheissa (Törrönen & Vornanen 2004, 168). Ehkäisevän lastensuojelun järjestäminen ei edellytä, että perhe tai lapsi olisi lastensuojelun asiakkaana (Räty 2019, 3).

Lastensuojelun ehkäisevä työ on keskeisesti monisektorista ja moniammatillista työtä, ja verkottuminen ja sen ylläpitäminen vievät aikaa ja tarvitsevat yhteistyötä tukevia rakenteita ja vuoropuhelua (Törrönen & Vornanen 2004, 169). Lastensuojelu on erityistä räätälöityä eriarvon tasoitusta ja siihen tarvitaan monipuolista ja toimivaa palvelujärjestelmää, joka vastaa ihmisten erilaisiin tarpeisiin ja voi tarjota konkreettista käytännön apua. Tukitoimien puute tai ohuus muodostaa suuren esteen eriarvon vaikutusten korjaamisessa ja ehkäisemisessä. Tarvitaan systemaattista ja integroitunutta sekä riittävän pitkäjänteistä toimintaa. (Bardy 2013, 20.) Lasta koskeva palvelujärjestelmä on monelta osin sektoroitunut ja osittain pirstaleinenkin, mutta lapsen mahdollisesti tarvitsemat tukitoimet ja palvelut muodostavat usein yli näiden sektorirajojen menevän kokonaisuuden. Lapsen tuen tarve ei myötäile olemassa olevia palvelurakenteita, vaan lapsen olosuhteet ovat yksi kokonaisuus. Tärkeää on ennen kaikkea, ettei tukea tarvitseva lapsi purjehdi läpi valtavan palvelujärjestelmän ja useiden viranomaiskontaktien ilman kenenkään lainsäädännön velvoittamaa oikea-aikaista puuttumista asiaan. (Saastamoinen 2018, 4, 61.) Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset lasta koskevat sosiaalihuoltoasian vireillepanot, kuten ennen kaikkea lastensuojelulain 25 §:n 1 momentissa säädetty ilmoitusvelvollisuus, ovat osa viranomaisten ja muiden toimijoiden välistä hyvää yhteistyötä lapsen suojelussa. Hyvään yhteistyöhön kuuluvat myös tietoisuus ja ymmärrys lastensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta sekä ammatillisuus sen toteuttamisessa (Saastamoinen 2018, 65).

Viime aikoina on herätty entistä tietoisemmin kysymään, mitkä tulevat olemaan seuraukset, jos yhteiskunnassa kasvaa sellaisten lasten joukko, jolla aikuisena ei ole sosiaalista toimintakykyä ja joka ei myöhemmin kykene selviytymään itsenäisesti työelämässä ja muussa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Näyttää siltä, ettei ehkäisevään lastensuojelutyöhön kunnissa panosteta eikä palveluja tarjota riittävän varhain. Varhaisella puuttumisella, viranomaisyhteistyöllä ja koko perhettä tukevilla, erityisesti varhaisella taloudellisella tuella ja terveydenhuollon palveluilla voitaisiin kuitenkin merkittävästi ehkäistä perheiden ja lasten ongelmia. (Räty 2019, 24.)

Lapsuuteen panostaminen on paitsi lukuisissa lainsäännöksissä asetettu velvoite, myös kustannustehokasta. Vaikka lastensuojelua ei haluaisikaan lähestyä taloudellisesta näkökulmasta, se on kuitenkin syytä tuoda esiin yhtenä perusteena lapsen suojeluun satsaamiselle. Tehokas lapsen suojelu on yhteiskunnan näkökulmasta taloudellisestikin järkevää. Liian myöhään aloitetun tai liian varhain lopetetun tuen vuoksi lapsi ajautuu aikuisena helpommin yhteiskunnan muun huolto- ja hoitokoneiston varaan. On moninkertaisesti kalliimpaa kannatella syrjäytyntä aikuista yhteiskunnan voimavaroin jopa hänen koko loppuelämänsä kuin tarjota ihmiselle lapsuusaikanaan se tuki, jota hän kulloisessakin tilanteessa eniten tarvitsee. (Saastamoinen 2018, 284.)

5 OPPILASHUOLTO

Oppilashuolto on kehittynyt suomalaisessa kansa- ja peruskoulussa yhtä aikaa suomalaisen hyvinvointivaltion koulutus-, sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän muotoutumisen kanssa. Harvaanasutussa 1900-luvun suomessa oli monia yhteiskunnallisia ja maantieteellisiä ongelmia, jotka vaikeuttivat lasten kokoamista opetuksen piiriin. Sosiaalisista lähtökohdista riippumatta haluttiin kaikille lapsille tarjota mahdollisuus koulunkäyntiin ja oppimiseen, joten tarvittiin toimenpiteitä, joilla voitettiin pitkien koulumatkojen, köyhyyden, nälän ja tautien sekä poikkeavien oppimisedellytysten aiheuttamat opetuksen ja oppimisen esteet. Alkuvaiheessa oppilashuollolla pyrittiin erityisesti mahdollistamaan köyhän kansanosan lasten koulunkäynti. Oppilashuollon kehittyminen perustuu siis historiallisesti havaintoon, että koulu ei kykene toteuttamaan kasvatuksellisia yhteiskunnallisia tavoitteitaan, ellei se huolehdi oppilaiden työkuonosta eli turvaa oppimisen fyysisiä ja materiaalisia edellytyksiä. (Kurki, Nivala, Sipilä-Lähdekorpi 2006, 121–122.)

Oppilashuollosta on kehittynyt kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamisen järjestelmä. Sosiaalihuoltolain 14§:n mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina järjestetään oppilashuoltoa. Oppilashuollossa on siten kysymys sosiaalipalvelusta (Räty 2019, 44). Oppilashuollon toiminta on lasten ja nuorten sosiaalistamista koulun ja laajemmin yhteiskunnan sosiaalisen tuen tarjoamisen toimintasääntöihin. Oppilashuolto tulee nähdä kokonaisvaltaisena oppilaiden hyvinvointiin tähtäävänä toimintana koulu yhteisössä, ei eri työntekijäryhmien suorittamina erillisinä toimenpiteinä. Yhteiskunnallinen murros on tehnyt koulutyön toteuttamisesta entistä haasteellisempää. Lasten ja nuorten ongelmat ovat vaikeutuneet, ja niiden määrä on lisääntynyt huomattavasti. (Kurki, Nivala, Sipilä-Lähdekorpi 2006, 122–124.) Oppilashuolto on Suomessa väestöllisesti kattava rakenne. On kuitenkin huomattava, että vaikka opetussuunnitelman perusteet on kirjoitettu kansallisiksi, oppilashuollon osalta palvelurakenteet ovat muotoutuneet hyvin paikallisiksi. Oppilashuoltotyön käytännön toteutukseen vaikuttavat alueelliset erot sekä alueelle tyypilliset haasteet ja vahvuudet. (Pippuri 2015, 17.)

Terminologisesti on tärkeä erottaa toisistaan oppilas- ja opiskelijahuoltolaki sekä opiskelu- huolto. Termi oppilas tarkoittaa esi- ja perusasteen opetukseen osallistuvaa ja opiskelija on toisen asteen koulutukseen osallistuva. Opiskelu- huollolla tarkoitetaan varsinaista opiskelu- huollollista työtä, jota oppilaitoksissa toteutetaan. (Eskolin 2019, 6.) Opiskelu- huolto on opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa

oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhoolto on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto. Opiskeluhooltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolto sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskelijalla on oikeus saada maksutta sellainen opiskeluhoolto, jota opetukseen tai koulutukseen osallistuminen edellyttää. Opiskeluhooltoa toteutetaan ensisijaisesti ennalta ehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoollona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon, jolla tarkoitetaan yksittäiselle opiskelijalla annettavia koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoollon psykologi- ja kuraattoripalveluja, monialaista yksilökohtaista opiskeluhoollon ja erityisoppilaitosten sosiaali- ja terveystyöpalveluja. Monialainen yhteistyö on opiskeluhoollon keskeistä. Opiskeluhoollotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen opiskelijaan ja vanhempiin sekä heidän osallisuutensa tukeminen. (Gråsten, Salonen 2016, 363–364.)

Hyvin toimiakseen oppilashuolto vaatii monialaista yhteistyötä, halun toimia oppijoiden ja heidän vanhempiansa tukena sekä aikaa ja asiantuntemusta, jotta vaikeisiinkin ja tunteita nostattaviin asioihin voidaan reagoida rakentavasti yhdessä. Yhteistyö edellyttää, että toisten ammattikuntien toimintatavat tunnetaan ja kyetään puhumaan samasta asiasta, vaikka usein eri tulokulmista. Moniammatillinen oppilashuoltoryhmä mahdollistaa eri hallintoalueiden välisen yhteistyön terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja opetustoimen välillä. Nämä verkostot tukevat toisiaan, kun oppija esimerkiksi tarvitsee erityistä tukea. Oppijalla voi olla esimerkiksi mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyviä pulmia, jolloin tarvitaan yhteistyötä eri toimijoiden ja vanhempien kanssa. (Honkanen 2009, 5.) Jaetun ymmärryksen rakentelu ja yhteisten tavoitteiden hahmottelu on keskeinen osa työtä. Ymmärrystä auttaa eri toimijoiden arjen dynamiikan ja perustehtävien tuntemus (Peltola, M. ym. 2020).

Käytännön opiskeluhoollotyössä on tärkeä muistaa, että hyvinvoinnin edistäminen ja ongelmien ehkäiseminen edellyttää yleisen tiedon lisäksi myös oman työympäristön hyvää tuntemusta. Hyvinvoinnin edistämisen ja ongelmien ehkäisemisen on yleisiä ja yhteisiä tarpeita, mutta tekeminen on aina suhteutettava kuhunkin luokkaryhmään, kouluun ja asuinalueeseen. Hyvinvointityön tavoitteita ei voi saavuttaa myöskään tuntematta toimintaedellytyksiä. Onnistumisia ja haasteita on seurattava pitkäjänteisesti. (Ahola 2016, 20.)

5.1 OHJAAVAT LAIT

Oppilashuollon perustana on **oppilashuoltolaki (1287/2013)**. Oppilas- ja opiskelijahuolto muuttui elokuussa 2014, kun uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki astui voimaan. Lain tavoitteena on turvata oppilaiden tarvitsemien oppilashuoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu. Laki kokoaa hajallaan lainsäädännössä olleet säännökset oppilashuollon jatkumoksi niin, että laki koskee niin esi- ja perusopetuksen kuin lukion ja ammatillisen koulutuksen oppilaita ja opiskelijoita. Tavoitteena on turvata tarvittava tuki ja yhdenvertaiset opiskeluhuollon palvelut kaikille opiskelijoille. Laki luo rakenteet opiskeluhuollon johtamiselle toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. Opiskeluhuoltolain myötä jouduttiin todennäköisesti tahattomasti siihen tilanteeseen, että pedagogiikka ja opiskeluhuolto käsitellään kahdessa eri laissa, joiden periaatteet eroavat toisistaan joissain kohdin. Pedagogiikan ja opiskeluhuollon erottelu on keinotekoisista ja itse toiminnan kannalta haitallista, sillä se mahdollistaa opiskeluhuollon marginalisoitumisen sen sijaan, että se integroituisi tavoitteiden, toimien ja tekijöiden osalta saumattomasti koulun arkeen. (Ahtola 2016, 19.)

Oppilashuollossa hyvä lainsäädännöllinen tuntemus on tärkeää, sillä työtehtävässä näyttäytyy monen eri lain säädäntö. Alle olevassa taulukossa on lueteltu oppilashuollossa mukana olevat lait.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)	Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2010)	Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (6.4.2011/338)	Laki korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta (17.5.2019/695)	Perusopetuslaki (628/1998)	Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017)
Lukiolaki (629/1998)	Opiskeluhuoltoa koskevat opetussuunnitelmien perusteet	Lastensuojelulaki (417/2007)	Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)	Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)	Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
Nuorisolaki (1285/2016)	Mielenterveyslaki (1116/1990)	Päihdehuoltolaki (41/1986)	Opiskeluun soveltumattomuus (SORA)	Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994)	Tietosuojalaki (5.12.2018/1050)	Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista	Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)	Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987)	Laki kehitysvammaisen erityishuollosta (519/1977)

6 KOULUKURAATTORI

Kuraattori- sana tulee latinankielisestä sanasta Curator, jonka taustalla on verbi Curace. Se taas tarkoittaa ”pitää huolta” (Wallin 2017, 43).

Suomessa koulukuraattorin palvelut ovat lakisääteisiä ja ne tulee järjestää esi-, perus- ja toisen asteen oppilaitoksessa. Koulukuraattori edustaa koulun oppilashuollossa sosiaalityön- tai laajemmin sosiaalisen työn- asiantuntemusta, Yksilötasolla, yhteisötasolla ja yhteiskunnan tasolla. Työn todellisuudessa painottuu korjaava toiminta, vaikeuksissa tukeminen, ongelmien ratkominen ja tilanteisiin puuttuminen. Ennaltaehkäisevä yhteisöllinen työskentely on ollut tavoitteena kuraattoritoiminnan alkuvaiheista. Varhainen puuttuminen ei ole yksiselitteistä tai tarkkarajaista, vaan enemmänkin tilannekohtaisesti määrittyvä käytäntö ja sosiaalityön ajattelutapa, jonka mukaan lapsen tai nuoren tilanteeseen tulisi jollain tavoin puuttua heti, kun ongelmia tai avuntarvetta havaitaan. Koulussa sillä tarkoitetaan oppilaan kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamista ja mahdollisimman varhain käynnistyviä tukitoimia. (Heinämäki 2007 11.) Varhaisen puuttumisen ja lastensuojelun ehkäisevän työn periaatteet ovat monilta osin yhteneväiset. Ehkäisevällä työllä pyritään estämään negatiivisen kehityskulun syntyminen tai sen syveneminen lapsen elämässä. Koulun sosiaalityössä ongelmien ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen ja korjaava työ limittyvät toisiinsa. (Törrönen & Vornanen 2004 159.)

Oppilashuollon työntekijöistä koulukuraattori on se, jonka työnkuvan tulisi selkeimmin olla oppilaiden kohtaamista nuorina ihmisinä kokonaisvaltaisesti. Kuraattorin tehtäväalueelle kuuluvat asiat ovat nuorten elämäkysymyksiä, eivät vain kouluongelmia, vaikka kouluvaikeuksien kautta kuraattori useimmiten pääsee nuorta koulussa lähestymään. Elämä tunkeutuu nuorten mukana kouluun väkisin, vaikka nuoret ehkä mielellään pitäisivät sen poissa sieltä. Kodin erilaiset hankaluudet tai vapaa-ajan maailman vaikeudet näkyvät nuorten toiminnassa kouluympäristössäkin, ja kuraattoreilla on mahdollisuus ottaa ne nuoren kanssa puheeksi toisin kuin monesti opettajalla, jonka puuttuminen koulun ulkopuolisiin asioihin koetaan helpommin tunkeutumisenä yksityisalueelle. Kuraattori ei ole vastuussa koulun kontrollointi- ja arvostelutehtävän toteuttamisesta kuten opettajat, joten hänen voi olla helpompaa päästä luottamukselliseen keskusteluun oppilaan kanssa. Koulukuraattorin rooli tulisi olla kohtaamisrooli, ei kontrollirooli. Oppilaiden luottamuksen saavuttaminen ei ole mahdollista, jos kuraattori oppilaiden näkökulmasta toimii koulun kurinpitäjärjestelmän osana. Koulukuraattorilla on väistämättä kaksoisrooli toisaalta koulun toisaalta nuoren edun edustajana. Entistä hankalammaksi asian

tekee se, että varsinaisesti ratkaisevaa ei ole, miten kuraattori työtään tekee, vaan miten nuoret sen mieltävät. Oppilaiden mielikuvissa koulun tukipalveluja määrittävät myös yleisemmät käsitykset koulusta. Jos yleiskäsitykset ovat negatiivisia, ne heikentävät tukipalveluiden tarkoituksen toteutumista. (Kurki, Nivala, Sipilä- Lähdekorpi 2006, 125, 147, 149.)

Kuraattorin työssä tarvitaan vuorovaikutusprosessien tuntemista ja hyviä vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja eri-ikäisten ja- kulttuuristen opiskelijoiden, opiskelijaryhmien, vanhempien sekä eri ammattikuntien edustajien kanssa. Lisääntyvinä haasteina ovat kriisityö ja työskentely monikulttuuristen opiskelijoiden ja perheiden kanssa. Kuraattorilla on ammattieettinen vastuu omasta toiminnastaan. (Gråsten- Salonen 2017, 366.) Kuraattorin sosiaalisen asiantuntijuuden "punainen lanka" on Perttulan (2015, 100) mukaan siinä, että kuraattori kykenee työskentelemään pitkäjänteisesti vaikeissa tilanteissa ja hänellä on taitoa havaita asiakkaan sekä hänen ympäristönsä vuorovaikutteinen suhde.

Koulukuraattorin työssä vahva lainsäädännön tuntemus on välttämätöntä, koska koulukuraattori työskentelee usean eri hallinnonalan rajapinnoilla. Ammatillisuus ei synny persoonasta, vaan oman tieteenalan vahvasta teoreettisesti ja menetelmällisestä osaamisesta sekä oman ammattikunnan ammattieettisten arvojen mukaisen työn toteuttamisesta. Koulukuraattorin työn ammattieettinen ydin on sosiaalityön arvoissa. (Wallin 2017, 125.)

6.1 Kuraattorityön historia

Suomessa koulun ja sosiaalityön yhteinen taival on melko lyhyt. Vuonna 1921 voimaan astui oppivelvollisuuslain myötä Mannerheimin lastensuojeluliiton toimesta aloitettu kasvatusneuvolatyö. Sen yksi keskeinen toiminta-alue oli koulunkäyntiin sopeutumattomien tai kykenevämmien lasten kasvatuksen turvaaminen. 1940-luvulla toiminta vakiintui ja kunnallistui. Vuonna 1958 voimaan tullut kansakoululaki edellytti, että erityisopetuksessa olevien oppilaiden jälkihuollosta eli tukemisesta oppivelvollisuuden jälkeen oli vastuussa joku opettaja. Tällaisessa tehtävässä toimivaa opettajaa alettiin kutsuaan kuraattoriksi. (Wallin 2017, 42.) 1960-luvulla syntyi yhteiskunnallinen keskustelu sosiaalisen henkilöstön lisäämisestä koulu-toimeen, koska kasvatusneuvolat eivät voineet enää vastata kaikkiin koulun ja oppilaiden psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Vuonna 1966 Kotkaan perustettiin ensimmäinen koulukuraattorin viraksi nimetty toimi. Koulun sosiaalityö kehittyi kuitenkin hitaasti osittain myös lainsäädännön puutteen vuoksi. (Wallin 2017, 41–43.)

Vuonna 1973 oppilashuoltokomitea teki esityksen, kuinka sekä koulukuraattori- että koulu-psykologitoimintaa tulisi järjestää peruskoulussa. Lähtökohtana oli koulun kasvatus- ja opetustyön tukeminen ja integroituminen koulun muuhun toimintaan. Koulukuraattorin tulisi olla ennaltaehkäisevän toiminnan aktivoija sekä toteuttaja. Lisäksi koulukuraattorin olisi oltava koulun sosiaaliturvan ja sosiaalityön erityisosaaja. Nämä oppilashuoltokomitean esittämät päämäärät ja sisällöt peruskoulussa ovat kehittäneet sekä perustaa että suuntaviivoja koulukuraattorin työlle Suomessa. (Gråsten-Salonen 2016, 362.)

Vasta vuonna 1990 koulukuraattoreista säädettiin lastensuojelulaissa- ja asetuksessa. Tällöin kunnilla ei ollut kuitenkaan vielä velvollisuutta perustaa kuraattorin virkoja. Vuonna 2003 perusopetuslakiin (628/1998) lisättiin, että oppilailla on oikeus sekä oppilashuoltoon että palveluihin, joita oppilashuolto järjestää. Näitä palveluja ovat koulukuraattori-, koulu-psykologi-, kouluterveyden- ja koululääkäripalvelut. Lakiuudistuksella haluttiin korostaa oppilaiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämistä ja turvallista oppimisympäristöä. Hallituksen esityksen mukaan tavoitteena oli entistä selkeämmin korostaa lasten ja nuorten kehityksen ongelmien ehkäisemistä ja varhaista puuttumista. Vuonna 2008 uuden lastensuojelulain myötä kunnille tuli velvollisuus järjestää koulukuraattori- ja koulu-psykologipalveluja esiopetuksen, perusopetuksen, lisäopetuksen ja valmistavan opetuksen oppilaille. Tällöin kunnilla ei ollut vielä velvollisuutta järjestää toisen asteen opiskelijoille kuraattoripalveluja. (Gråsten-Salonen 2017, 363.)

Vuonna 2014 voimaan astui oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013), joka toi myös toisen asteen opiskelijoille oikeudet opiskelijahuoltoon- ja kuraattoripalveluihin.

6.2 Kuraattorin kelpoisuusvaatimus

Kelpoinen toimimaan kuraattorina on sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 7 §:ssä tai 8 §:n 1 momentissa tarkoitetun korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö. Lisäksi kelpoinen on henkilö, jolla on tehtävään soveltuva sosiaali- tai kasvatusalalle taikka käyttäytymistieteisiin suuntautunut korkeakoulututkinto. Koulutukseen tulee sisältyä tai sen lisäksi tulee olla suoritettuna 60 opintopisteen laajuiset korkeakouluopinnot, joiden tulee muodostua sosiaalityön yliopisto-opinnoista tai mainitun lain 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuun korkeakoulututkintoon kuuluvista opinnoista. Jokaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava opiskeluhoollon psykologin ja sellaisen vastaavan kuraattorin palveluja, joka on sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 7 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö (Eduskunnan vastaus 2021.)

6.3 Asiakkaaksi ohjautuminen

Opiskelijat voivat tulla kuraattorin asiakkaaksi joko omasta tai huoltajan aloitteesta. Myös ulkopuoliset tahot kuten lastensuojelu, perheneuvola, lasten tai nuorten psykiatria, nuorisotoimi tai poliisi. Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhoollon kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä sen jälkeen, kun opiskelija on pyytänyt keskustelua. Kiireellisessä tapauksessa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai seuraavana työpäivänä. Peruskoulussa kuraattorin asiakastyössä vanhemmat ovat vahvasti mukana opiskelija ohella. Toisella asteella työtä tehdään enemmän suoraan opiskelijoiden kanssa heidän ikänsä vuoksi. Alaikäinen opiskelija voi saada kuraattorin palveluja myös huoltajan tietämättä, mikäli opiskeluhoollon työntekijä arvioi, että asian laatu, opiskelijan ikä, kehitystaso ja henkilökohtaiset ominaisuudet sitä edellyttävät. Huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä opiskeluhoollon palveluja (Gråsten- Salonen 2017, 367.)

6.4 Työprosessi ja menetelmät

Asiakastyössä ensimmäisenä tehtävänä on opiskelijan tilanteen kartoitus ja tuen tarpeen arviointi opiskelijan ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Kuraattori kartoittaa sosiaalisessa selvityksessään opiskelijan koulunkäyntiä, opiskelua ja oppimisympäristöä, opiskelijan henkilökohtaista toimintakykyä, vointia ja jaksamista, perhe- ja kotitilannetta sekä kaverisuhteita, harrastuksia ja vapaa-ajan viettoa. Opiskeluhuollon kuraattorit kirjaavat yksilötapaamisissa kertyvät asiakastiedot asiakaskertomukseen (Gråsten- Salonen 2017, 368–369.)

Työn tavoitteena on tunnistaa opiskelijan ja perheen voimavaroja ja toisaalta heidän elämässään olevia riskitekijöitä sekä opiskelijan tasapainoisen kasvun ja kehityksen esteitä. Sosiaaliseseen selvitykseen perustuvia jatkotoimia voivat olla kuraattorin ohjaus- ja tukikeskustelut, koulunkäyntijärjestelyt tai opiskelijan ohjaaminen oppilaitoksen omien tukitoimien esimerkiksi psykologin tai oppilaitoksen ulkopuolisten tukitoimien piiriin. Lapsikeskeisessä työskentelyssä sosiaalityö on ensisijaisesti asiakkaan kohtaamistyötä. Aito kohtaaminen edellyttää kiinnostusta ja halua kuulla, mitä asiakkaalla on sanottavanaan. Erityisen tärkeää on, että asiakas itse tuntee, että häntä on kuunneltu. Keskusteluissa opiskelijoiden kanssa voidaan käyttää esimerkiksi verkostokarttaa, erilaisia tunne- tai muita keskustelukortteja, pelejä, monistepohjia tai itsenäistyvän nuoren roolikarttaa. Kuraattori voi käyttää työssään oman koulutuksensa ja kiinnostuksensa mukaan myös esimerkiksi ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä työtapoja. (Gråsten- Salonen 2017, 369.) Kuraattorityössä pyritään asiakkaiden tilanteita jäsentämällä lisäämään heidän voimavarojaan ja etsimään myönteisiä ratkaisuja. Opiskelijan opiskelu- ja elämäntilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti sekä yksilön, perheen että oppilaitosyhteisön kannalta. Kuraattorityössä kiinnitetään huomiota opiskelijan arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. Lapsen ja nuoren etu koulun ja oppilaitoksen sosiaalityössä merkitsee sitä, että heidän sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeensa huomioidaan ja he tulevat kuulluksi itseään koskevissa asioissa. (Gråsten- Salonen 2017, 366.)

Kuraattorit tekevät osana asiakastyötä luokka- ja ryhmähavainnoiteja. Opiskelijoista voidaan muodostaa ryhmiä jonkin aiheen tai teeman ympärille. Tällaisia teemoja voivat olla esimerkiksi kiusaaminen, sosiaaliset taidot tai masentuneisuus. Kuraattori toimii usein oppilaitoksessa kriisiryhmän jäsenenä ja on suunnittelemassa ja toteuttamassa tarvittavia toimenpiteitä. Kuraattori voi myös tukea yksittäistä opiskelijaa kriisitilanteessa. Kuraattorityössä korostuu entisestään reflektiivinen työote ja reagoiminen yhteiskunnallisiin ja lasten ja nuorten elämässä tapahtuviin muutoksiin. (Gråsten- Salonen 2017, 370.)

Rakenteellisen sosiaalityön avulla kuraattori tuottaa asiakastyöhön perustuvaa tietoa lasten, nuorten ja perheiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä toimenpiteiden vaikutuksista (Gråsten- Salonen 2017, 366). Työn vaikuttavuutta arvioitaessa myös työn dokumentoinnilla on siinä suuri merkitys. Kirjaaminen on käytännön työssä oleellinen osa työn tekemistä. Tieto ei kartu ilman yhdenmukaista ja systemaattista dokumentointia. (Kananaja 2007, 219.) Paasion (2018, 273) mukaan asiakastietojärjestelmien systemaattinen sekä luotettava data on tae esimerkiksi sille, että jokaisen asiakkaan osalta tiedetään, kuinka hänen hyvinvointinsa kehittyy eli kuinka vaikuttavaa työ on ollut.

7 SOTE-UUDISTUS

Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus- sote-uudistus- on perustavaa laatua oleva rakenteellinen muutos, jolla pyritään turvaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaedellytykset. Kuntapohjainen ja kuntarahoitteinen palvelujärjestelmä väistyy, ja maakuntapohjainen itsehallintoalue tulee palvelujen järjestäjäksi (Kananaja, Lähteinen, & Marjamäki 2017, 443–444). Eduskunta on hyväksynyt sote- ja pelastustoimen uudistuksen keskeiset lait (EV 111/2021) ja presidentti Niinistö on vahvistanut ne 29.6.2021. Lait tulevat voimaan porrastetusti. Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 1.7.2021. Hyvinvointialueet ovat itsehallinnollisia toimijoita, joilla on omat aluevaltuustot. Osa säännöksistä tulee voimaan 1.3.2022 uusien aluevaltuustojen aloittaessa toimintansa. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämismääräykset siirtyvät kokonaisuudessaan hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen. Sote-uudistus on Suomen historian yksi merkittävimmistä hallinnollisista uudistuksista. Vuoden 2023 alusta lukien vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyy kunnilta ja kuntayhtymiltä 21 hyvinvointialueelle. Poikkeuksena on Helsingin kaupunki, jolla säilyy sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämismääräykset. Lisäksi HUS-yhtymällä on erikseen säädetty järjestämismääräykset erikoissairaanhoidon liittyvistä tehtävistä omalla alueellaan (Valtioneuvosto b.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävissä työskentelee yhteensä noin 212 520 henkilöä. Hyvinvointialueiden palvelukseen siirtyy liikkeenluovutuksilla noin 172 900 henkilöä 332 kunnasta tai kuntayhtymästä. Kuntien palveluksessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotantoon liittyvissä tukipalvelutehtävissä työskentelevät henkilöt siirtyvät hyvinvointialueiden palvelukseen, jos henkilön tosiasiallisista työtehtävistä vähintään puolet on kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon tukitehtäviä. Lisäksi opiskeluhoitoon kuraattorit ja koulupsykologit siirtyvät hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien palvelukseen (Valtioneuvosto b.)

Sosiaalityön asiantuntijat ovat viime vuosina korostaneet rakenteellisten muutosten merkitystä. Nykyisessä yhteiskunnallisessa murroksessa rakenteellisen sosiaalityön tarve on noussut voimakkaasti esiin. Taustalla ovat kansalliset ja globaalit muutosprosessit. Ne ilmenevät ideologisina ja poliittisina muutoksina hyvinvoinnin jakamisessa ja palvelujen määrittämisessä, mikä haastaa sosiaalityön ja sen tekijöiden toiminnan sisältöä ja paikkaa sekä käytäntöjen että tutkimuksen alueella (Pohjola, Laitinen, Seppänen 2014, 10.) Asiakastyön ammattilaiset havaitsevat käytännön työssään paljon asioita ihmisten elämäntilanteista ja niiden taustalla vaikuttavista tekijöistä. Asiakastyössä tarvitaankin välineitä, joilla voidaan koota ja

raportoida työssä kertyviä havaintoja. Sosiaalialan työntekijöillä on myös aitiopaikka tunnistaa kokonaisten yhteisöjen ongelmia esimerkiksi asuinalueilla. Monella tasolla etenevät muutokset ja niistä nousevat haasteet vaikuttavat myös yhteisöllisiin strategioihin ja työtapoihin (Kannanoja, Lähteinen, & Marjamäki 2017, 162.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen integraatio tarkoittaa, että sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäjä tai tuottaja muodostaa asiakkaalle kokonaisuuden hänen tarvitsemistaan palveluista. Palvelujen yhteensovittamisesta hyötyvät erityisesti asiakkaat, jotka käyttävät paljon tai monialaisesti palveluja. Toimiva palveluintegraatio voi myös säästää kustannuksia. Palvelut sovitetaan yhteen muodostamalla tarkoituksenmukaisia, asiakasryhmien palvelutarpeisiin vastaavia palvelukokonaisuuksia ja palveluketjuja. Palvelukokonaisuuksien ja -ketjujen määrittelyn ja palvelujen yhteensovittamisen työkaluna hyödynnetään segmentointia. Segmentoinnissa väestöä ja asiakkuuksia ryhmitellään samankaltaisten palvelutarpeiden perusteella. Ryhmittelyn pohjalta voi määrittellä asiakasryhmäkohtaisia palvelukokonaisuuksia ja -ketjuja, joita voi tarpeiden mukaan hyödyntää yksittäisen asiakkaan palvelujen yhteensovittamisessa. Yleisesti käytettyjä segmentoinnin perusteita ovat muun muassa: ikä tai elämänvaihe, esimerkiksi lapsiperheet, työikäiset, ikääntyneet. Palvelujen tarpeen määrä, esimerkiksi monialaisesti palveluja tarvitsevat ja satunnaisesti asioivat. tuen tarpeen määrä, esimerkiksi tukea asiointinnissa tarvitsevat ja omatoimisesti asioivat (Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.)

Sote-uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville, parantaa palvelujen saataavuutta ja saavutettavuutta, kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua. Hyvinvointialueilla toimintarakenteita ja -tapoja luodaan ihmislähtöisten palvelukokonaisuuksien aikaansaamiseksi. Tavoitteena on perus- ja erityistason palvelujen entistä parempi yhteen toimivuus, samoin kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja pelastustoimen palvelujen saumattomuus. Hyvinvointialueen järjestämiä julkisia palveluja ovat esimerkiksi perusterveydenhuolto, erikoissairaanhoido, sosiaalihuolto, hammashoito, mielen-terveys- ja päihdepalvelut, vammaispalvelut ja ikääntyneiden asumispalvelut. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä, mikä vähentää tarvetta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kunnat vastaavat jatkossakin muun muassa päivähoidosta, opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista. Sote-uudistuksessa perustason palveluja vahvistetaan ja painopistettä siirretään ehkäisevään työhön. Tavoitteena

on varmistaa, että palvelut vastaavat ihmisten tarpeisiin ja ongelmiin voidaan puuttua ajoissa (Valtioneuvosto b.)

Peruspalveluja kehitetään Tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden ohjelmassa. Ohjelman tarkoituksena on perustaa Suomeen laaja-alaisia sosiaali- ja terveystieteiden keskuksia, joista ihminen saa tarvitsemansa avun yhden yhteydenoton kautta. Palveluja kehitetään ja sovitetaan yhteen katkeamattomiksi palveluketjuiksi ja kokonaisuuksiksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaiset ohjaavat ihmisen sellaisiin palveluihin, joista hän saa tarvitsemansa yksilöllisen avun oikea-aikaisesti. Toimintatapoja ja digitaalisia ratkaisuja kehitetään ihmislähtöisesti. Kehittäminen perustuu laaja-alaiseen osaamiseen ja sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten yhteistyöhön. Ihmisen hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluja kehitetään kokonaisuutena. Kehittämistyötä tehdään tulevaisuuden sosiaali- ja terveystieteiden ohjelman ohella monissa muissa hankkeissa (Valtioneuvosto b.)

7.1 Koulukuraattorit Sote- uudistuksessa

Opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalvelut kootaan muiden sote-palvelujen lisäksi hyvinvointialueiden järjestämisvastuulle. Sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) tulee uusi 27 c § kuraattoripalveluista, Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin (1287/2013) välttämättömimmät tekniset muutokset, palvelujen järjestäjäksi hyvinvointialue kunnan sijaan sekä lähipalvelun varmistaminen 9 § lisätty 3 momenttiin. Hyvinvointialue on 1.1.2023 alkaen opiskeluhuollon kuraattorien työnantaja. Hyvinvointialue vastaa siten muun muassa kuraattorien rekrytoinnista, töiden järjestelyistä, työvälineistä ja esimiestyön organisoinnista (Valtioneuvosto c.)

Opiskeluhuollosta säädetään edelleen oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Lain mukaan opiskeluhooltoon sisältyy jatkossakin yhteisöllinen opiskeluhoolto eli koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman mukainen ennaltaehkäisevä koko oppilaitosyhteisöä tukeva toiminta sekä yksilökohtainen opiskeluhoolto eli opiskeluhooldopalvelut. Opiskeluhuollon työntekijät työskentelevät edelleen kouluilla ja oppilaitoksissa ja yhteistyö opetustoimen työntekijöiden kanssa jatkuu kuten aiemmin. Opiskeluhoolto on edelleen opetustoimen ja sosiaali- ja terveystieteiden yhdyspinnalla toimiva kokonaisuus (Valtioneuvosto a.)

Sote-uudistus tuo mukanaan myös muutoksia. Opiskeluhooldopalvelut kootaan yhden järjestäjän vastuulle, jonka tarkoituksena on saada palveluista toiminnallinen kokonaisuus. Suurempien yksiköiden kautta nähdään paremmat kehittämismahdollisuudet. Lisäksi

opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön työnantaja vaihtuu ja myös opetustoimessa työskennelleet opiskeluhoillon kuraattorit ja psykologit tulevat sosiaali- ja terveystoimen palvelukseen. Yhteys sote-palveluihin tiivistyy. Sote-uudistuksen myötä tavoitellaan sitä, että oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaus hoitoon selkeytyy ja henkilöstön ammatillinen tuki vahvistuu ja varmistuu. Myös yksilökohtaisen opiskeluhoillon kirjaamiskäytännöt ja rekisterinpito selkeytyvät ja yhdenmukaistuvat (Valtioneuvosto a.)

Marraskuussa 2021 eduskunta hyväksyi uuden lain, jonka myötä kuraattoripalveluita järjestettäessä saa yhtä kuraattoria kohden olla enintään 670 opiskelijaa. Suomessa koulukuraattoreiden oppilasmäärä on vaihdellut alle seitsemästä sadasta pariin tuhanteen oppilaaseen ja toimipisteiden määrä yhdestä pariin kymmeneen toimipisteeseen. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian mielestä mitoitusta tulisi kuitenkin jatkossa alentaa 500 oppilaaseen. Uusi laki astui voimaan vuoden 2022 alusta (Talentia 2021.)

Sote-laissa kuraattoreille tulee muun muassa velvollisuus kirjata yksilökohtainen opiskeluhoito sosiaalihuollon asiakasrekisteriin sekä mahdollisuus tehdä sosiaalihuoltolain mukaisia palvelutarpeen arviointeja ja päätöksiä, jos hyvinvointialue näin päättää. Talentian työelämäasioiden päällikkö Marjo Varsa toteaa, että nyt hyväksytyssä mitoituksessa ohitettiin nämä lisätehtävät, joita kuraattorityöhön on tullut muun muassa oppivelvollisuus uudistuksen myötä ja tehtävät, joita kuraattoreille on määritelty uudessa sote-lainsäädännössä (Talentia 2021.)

Uudistetun lain mukaan kuraattorina voi kuitenkin toimia myös muun soveltuvan korkeakoulututkinon suorittanut. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kuraattorin tehtävissä voi toimia henkilöitä, jotka eivät ole laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä. Talentiasta Varsa toteaa, ettei heillä ole syvällistä osaamista sosiaalihuollon ammattieettisistä periaatteista eikä sosiaalihuollon lainsäädännön toimeenpanosta. Kuraattori on ainoa sosiaalihuollon asiantuntija kouluilla ja oppilaitoksissa, lisää Talentian erityisasiantuntija Marjo Katajisto.

Tulevaisuuden sote-keskus hankkeen yhtenä toimenpiteenä on luoda ja ottaa käyttöön hyvinvointialueelle yhtenäinen opiskeluhoillon malli ja organisoituminen, huomioiden koulukuraattoreiden ja koulupsykologien siirtyminen hyvinvointialueelle. Organisoitumisen myötä maakuntaan muodostetaan jo olemassa olevien opiskeluhoillon ryhmien lisäksi maakunnallinen oppilashuollon ryhmä. Tavoitteena on, että Etelä-Pohjanmaalla on yhtenäinen opiskeluhoillon toimintamalli, opiskeluhoillon yhteistyökäytännöt ja toimintamallit ovat toimivat eri

hallintoalojen välillä ja jokaisen kunnan oppilaalla on tasavertaiset oikeudet päästä opiskelu-
huollon palveluiden piiriin (Sote-uudistus Etelä- pohjanmaa.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni tutkimuksen toteuttamistapaa. Alaluvuissa kerron valitsemastani tutkimusmenetelmästä, aineistonkeruumenetelmästä, analyysitavasta sekä tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä.

Tutkimuksen aihe muotoutui ollessani sosionomiopinnoissani harjoittelussa koulukuraattorina ja halustani toteuttaa opinnäytetyö koulusosiaalityöstä. Halusin yhteiskunnallisesti merkittävän aiheen, joka puhuttelisi laajasti ja olisi ajankohtainen.

Aloitin opinnäytetyöni miettimällä mahdollista yhteistyökumppania ja yhteistyötahoni, Seinäjoen Kaupunki sekä Kuortaneen kunta vahvistuivatkin hyvin aikaisessa vaiheessa. Tapasimme yhdessä ja lähdimme suunnittelemaan, millaisiin kysymyksiin haluaisimme saada opinnäytetyölläni vastauksia. Tutkimusluvan sain Seinäjoen kaupungilta tammikuussa 2022. Lähetin opinnäytetyöaiheeni ja suunnitelmani hyväksyttäväksi koululle keväällä 2021 ja sain aiheen hyväksyttynä takaisin ennen kesälomia 2021. Syksyllä 2021 mietin toteutustapaa sekä kysymyspatteristoni kysymyksiä. Keskustelin yhteistyötahojeni kanssa tulevista kysymyksistä ja muokkasimme kysymyslomaketta niin, että se saisimme paremmin vastauksia haluamiimme kysymyksiin. Esittelin opinnäytetyöni aihetta maakunnallisella kuraattorien verkostotapaamisella syksyllä 2021. Keväällä 2022 viimeistelin kysymykset ja kysely lähti Etelä-Pohjanmaan koulukuraattoreille sähköpostitse Seinäjoen johtavan koulukuraattorin kautta. Kirjoitin myös teorian lähes valmiiksi keväällä. Kesän 2022 purin kyselyaineistoa ja viimeistelin teoriaosuuden.

Tutkimuksen idea lähti aidosta tarpeesta tutkia koulukuraattoreiden asemaa sote-uudistuksessa ja kysymyspatteristo muodostui niin, että siihen sai vastata omin sanoin. Tutkimus toteutettiin webropol-kyselylomakkeella sähköisesti ja siihen sai vasta anonymisti. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus.

Opinnäytetyöni päätutkimuskysymyksiksi nousivat:

- Millaiseksi Etelä-Pohjanmaan koulukuraattorit näkevät työnkuvansa tämänhetkisessä työssään?

- Miten Etelä- pohjanmaan koulukuraattorit kokevat siirtymisensä hyvinvointialueiden palvelukseen ja asemansa sote-uudistuksessa?

8.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään ihmisten toiminnassa läsnä oleviin merkityksiin tai heidän sisäisille kokemuksilleen antamiinsa merkityksiin. Ihmiset, joiden toimintaa tai kokemuksia tutkitaan, ovat avainasemassa näiden merkitysten ymmärtämisessä (Juhila 2021.)

Valitsin tutkimukselleni laadullisen tutkimusmenetelmän, sillä halusin saada koulukuraattoreiden omia näkemyksiä aiheesta enkä halunnut ohjailta vastausvaihtoehdoilla liikaa. Hyvinvointialueille siirtyminen on vielä niin tuore asia, ettei aiheesta ole löydettävissä juurikaan aikaisempaa tutkimusmateriaalia. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopi omaan tutkimusaiheeseeni erinomaisesti, sillä tällä menetelmällä oli mahdollista saada koulukuraattorit vastaamaan omin sanoin haluamiini kysymyksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 85) toteavatkin, että laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkittavaa kohdetta paremmin eli tavoittaa haastateltavien omat ajatukset ja näkökulmat tutkittavasta asiasta.

Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on tutkittavan ilmiön syvälinen ymmärtäminen. Tavoitteena on kuvailla ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa ei voi tietää etukäteen tutkittavan aineiston sisältöä ja määrää, vaan aineistoa kerätään tutkimusongelman ratkeamiseen saakka. Laadullinen tutkimus keskittyy yksittäisiin tapauksiin, joista yritetään saada mahdollisimman paljon tietoa. Ihmisten kokemukset ja näkemykset ovat laadulliselle tutkimukselle merkityksellisiä. Laadullisessa tutkimuksessa keskeistä on tutkia prosesseja, merkityksiä ja ilmiöiden ymmärtämistä eri keinoin (Kananen 2017, 35–36). Lyhyesti voidaankin sanoa, että laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja, kun taas määrällisessä tutkimuksessa lukuja (Kananen 2008, 24).

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista hypoteesittomuus eli tutkija ei voi etukäteen tietää millaista tietoa hänen tutkimuksensa tuottaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullinen aineisto voi olla hyvin monimuotoinen, jolloin aineiston runsaus tekee analyysivaiheesta mielenkiintoisen mutta myös haasteellisen (Puusa & Juuti 2020, 146).

8.2 Aineistonkeruumenetelmä

Ennen aineistonkeruuta ajankohtaiseksi tulee aineiston tarkka rajaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa ei rajata tilastollisin vertailuperustein, vaan tapauskohtaisen jäsentelyn avulla. Aineistoon on tärkeää ottaa edustamaan ne tapaukset, jotka täyttävät oleelliset kriteerit, eli vastaavat tutkimuskysymykseen (Eskola & Suoranta 2008 64–65; Eskola & Lähti & Vastamäki 2018, 30).

Aineistoa on mahdollista kerätä monella eri tavalla, esimerkiksi kyselylomakkeiden, havainnoinnin tai haastatteluilla. Tutkimukseni aineistonkeruumenetelmäksi valitsin sähköisen kyselylomakkeen, sillä se oli vaivattomin ja helpoin toimittaa kaikille Etelä-Pohjanmaan koulukuraattoreille. Leena Hiltunen avaa pro-gradu ryhmänsä esityksissä kyselylomakkeen vahvuuksia seuraavasti ” kyselylomakkeessa on sen ajankäyttöinen tehokkuus ja mahdollisuus kysyä useita kysymyksiä kerralla. Internet-kyselyssä haittapuolena voi olla se, että siihen on helpompaa jättää vastaamatta. Kyselylomakkeen laatimisessa olennaisinta on kysymysten muodostaminen, mihin asioihin halutaan saada vastauksia. Kyselylomaketta laatiessa kannattaa kuitenkin miettiä kyselylomakkeen pituutta, sillä liian pitkä kysely tai liian epäselvät kysymykset saattavat vaikuttaa vastaamisinnostukseen. Sähköisessä kyselylomakkeessa jää pois myös kontakti kysyjään, jolloin vastaajalle kyselyn aihe täytyy olla merkityksellinen.”

Oma kriteerini kyselylomakkeelle olivat kysymysten selkeys, monipuolisuus sekä henkilökohtaisuus. Halusin, että koulukuraattorit kokisivat kyselyyn vastaamisen merkitykselliseksi, sillä kyselyssä selvitettiin heidän työnkuvaansa ja siihen liittyviä haasteita. Halusin kysymyksieni olevan selkeästi ymmärrettäviä, mutta sellaisia etteivät ne ohjalleet mihinkään tiettyyn suuntaan. Molemmat näkökannat ja mielipiteet hyvinvointialueille siirtymisestä olivat mahdollisia saada kysymyksilläni. En halunnut tehdä kysymyspatteristostani liian pitkää, jotta mielenkiinto vastaamiseen säilyisi kaikkiin kysymyksiin. Kysymyslomakkeeni on puolistrukturoitu. Puolistrukturoitu eroaa strukturoidusta siten, että siinä kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, eikä vastausvaihtoehtoja anneta haastateltavalle valmiiksi (Eskola & Suoranta 2022, 86).

Kysymyspatteristoni on jaettu kolmeen osioon, jossa ovat esitietokysymykset, kysymykset itse koulukuraattorin työnkuvasta sekä kysymykset sote-uudistuksesta sekä hyvinvointialueelle siirtymisestä. Ensimmäisessä osiossa kartoitan vastaajan taustatietoja, kuten sukupuolta, koulutustaustaa, työskentelyvuosia koulukuraattorina sekä toimipaikkojen määrää, jossa työskentelee tällä hetkellä. Toinen osa-alue keskittyy itse koulukuraattorin työhön. Siinä

kartoitan työn painopistettä, koulukuraattoreiden tärkeäksi kokemiaan asioita omassa työssä, omaa työtä vaikeuttavia asioita, työhyvinvointia ja jaksamista omassa työssä sekä heidän kokemuksiaan yhteistyötahoista ja lisäkouluttautumisesta.

Kolmas osa-alue sisälsi kysymyksiä sote-uudistuksesta ja hyvinvointialueesta. Tässä osa-alueessa selvitän, kuinka kuraattorit ovat saaneet informaatiota siirtyessään hyvinvointialueiden palvelukseen. Lisäksi kartoitan huolia ja myös hyviä asioita, mitä kuraattorit näkevät hyvinvointialueelle siirtymisessä ja sote-uudistuksessa. Halusin selvittää myös, mitä asioita kuraattorit ehdottomasti haluavat säilyttää työssään ja minkä asioiden toivoisivat muuttuvan. Selvitän myös, millaista yhteistyötä he toivoisivat muiden sote-toimijoiden kesken.

8.3 Analysointitapa

Laadullista analyysia voidaan toteuttaa monella erilaisella menetelmällä ja laadullinen tutkimus voi siten kytkeytyä moniin eri tieteenfilosofisiin suuntauksiin. Osa laadullisista menetelmistä liittyy kiinteästi tietynlaiseen analyysitapaan, osa ohjaa tietyn tyyppiin väljempiin aineiston käsittelytapoihin. Laadullisissa menetelmissä yhteisenä piirteenä korostuu usein muun muassa kohteen esiintymisympäristöön ja taustaan, kohteen tarkoitukseen ja merkityksiin, ilmaisuun ja kieleen liittyvät näkökulmat (Jyväskylän Yliopisto.)

Analyysimenetelmällä tarkoitetaan sitä konkreettista tapaa, jolla aineistoa käsitellään eli analysoidaan. Aineiston analyysi on monivaiheinen prosessi. Yleensä tutkija aloittaa analyysin tutustumalla aineistoon ja rakentamalla kokonaiskuvan siitä. Kun aineisto on muutettu tutkittavaan muotoon, siirtyy tutkija analysoimaan valitsemansa menetelmän avulla aineistoa: lukemaan, katsomaan ja kuuntelemaan sitä huolellisesti, jäsentelemään, erittelemään ja pohtimaan. Analyysi ei ole siten pelkästään aineiston teknistä järjestämistä vaan se on etsivää ja kokeilevaa luentaa, jota ohjaa uteliaisuus siihen, mitä aineisto kaikkea aineisto sisältää ja millaisia tulkintoja siitä voi tehdä. Aineisto ei koskaan itsessään nosta mitään esiin, vaan tutkijan tehtävä on löytää ja jäsentää siitä tutkimusongelman kannalta keskeiset asiat. (Günther, Hasanen ja Juhila.)

Tutkimukseni aineistoa lähdin purkamaan teemoittelemalla. Teemoittelussa on kyse siitä, että aineistosta paikannetaan tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet eli teemat. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimustehtävän kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia ja usein esiintyviä tyypillisiä piirteitä. Tutkimusraportissa esitetään yleensä teemojen käsittelyn

yhteydessä katkelmia aineistosta eli sitaatteja. Niiden tarkoituksena on havainnollistaa teemoittelua ja samalla tarjota lukijalle jälkiä siitä, mihin tutkija teemoittelunsa pohjaa (Eskola & Suoranta 2022 174–180).

Aloitin aineiston analyysin avaamalla kaikki vastaukset webropolista Word-tiedostoiksi, sillä mielestäni tällä tavalla vastauksia oli helpompi lukea. Aluksi luin aineistoa huolellisesti läpi useampaan kertaan, jotta sain kokonaiskuvan muodostettua. Vastauksia oli tullut 16 kappaletta. Pääkysymyksen perusteella lähdin kirjoittamaan erivärisille post-it lapuille usein toistuvia asioita ja keräsin samaan aihepiiriin tulevat asiat samanväriselle post-it lapulle. Tätä sanotaan luokitteluksi, joka on yksi teemoittelun apuväline. Luokittelun jälkeen lähdin tarkastelemaan post-it lappujen sisältöjä. Vastauksissa toistui hyvin paljon samankaltaisuuksia ja luokittelun avulla löysin tutkimuskysymyksilleni pääteemat näistä lapuista. Luin aineistoa vielä useaan kertaan läpi ja tarkensin teemoja muodostaen niille alaotsikot. Analyysiprosessini koostui siis aineiston huolellisesta lukemisesta, luokittelusta, teemojen hahmotelusta, teemojen tarkentamisesta, aineiston uudelleen luvusta ja teemojen lopullisesta muodostamisesta. Pääteemoiksi muodostuivat asiakastyö, moniammatillinen yhteistyö, ajankäytön hallinta, käytännön arki, tiedonsiirto sekä työhyvinvointi.

8.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi kuuluu osana hyvään tutkimuskäytäntöön. Laadullisen tutkimuksen luonteeseen kuuluu, että tutkimusta voidaan lukea ymmärtäen sen perustana olevat tutkijan ratkaisut, totuuden tavoittelun luonne sekä vakuuttua tutkijan vilpittömyydestä koskien tiedonhankintaa ja tehtyjä tulkintoja. Hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu omien valintojen arvioiva tarkastelu ja tutkimusta ohjaavien sääntöjen tuntemus. Tutkimuksen tavoitteena tulee pitää sitä, että se mahdollisimman hyvin kuvastaisi tutkittavien käsityksiä ja heidän kokemusmaailmaansa. Tutkijan tulee siis voida perustella, miten hän on päätenyt tulkintoihinsa siten kuten hän ne raportissaan esittää. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudessa onkin oleellista käytettyjen metodien kuvaus ja jäljitettävyyys. Tämä on erityisen oleellista tarkasteltaessa tutkijan tekemän tulkinnan luotettavuutta. (Aaltio ja Puusa 2011, 154,157.)

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan soveltaa tietyin osin reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä. Reliabiliteetilla tarkoitetaan analyysin johdonmukaisuutta ja mittaustulosten toistettavuutta. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa aineiston analyysimittarit ovat

päteviä: ne mittaavat sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata. Laadullisen tutkimuksen tulokset eivät esimerkiksi saa olla sattumanvaraisia ja tutkimuksessa käytetyillä menetelmillä on voitava tutkia sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus tutkia. Eräs laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen liittyvä näkökulma on yleistettävyyks tai siirrettävyyks: ovatko tutkimuksen tulokset yleistettävissä tai siirrettävissä myös muihin kohteisiin tai tilanteisiin. (Jyväskylän yliopisto.)

Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tutkimukseen sovelletaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Kunnioitus muiden tutkijoiden tekemää työtä kohtaan ja viittaukset heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. Tarvittavat tutkimusluvut on hankittu (Tenk 2021.)

Tähän tutkimukseen osallistuminen on ollut joka tilanteessa koulukuraattoreille vapaaehtoista ja tutkimus on ollut myös mahdollista keskeyttää. Tutkimuksessa saatujen tietojen osalta olen noudattanut salassapitovelvollisuutta. Tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät ole tunnistettavissa. Aineistosta olen poistettu tunnistetiedot ja suorat viittaukset olen merkinnyt satunnaisin numeroinnin. Aineistoa olen käsitellyt vain minä tutkimuksen tekijänä ja aineiston olen säilyttänyt salasana suojatussa kansiossa. Aineiston tuhoan asianmukaisesti tutkimuksen teon jälkeen.

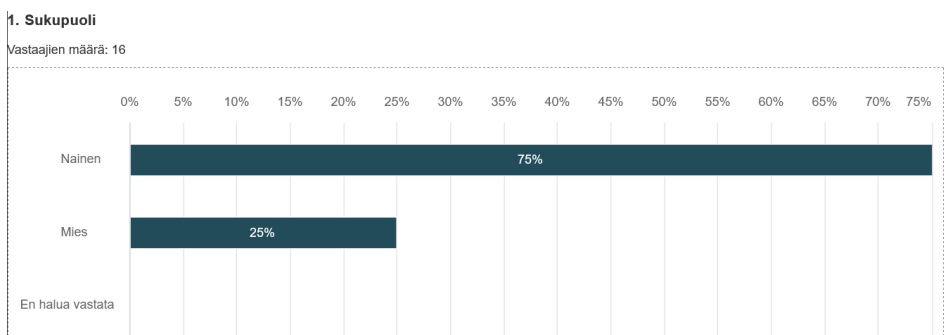
Opinnäytetyössäni olen ollut lähteiden valinnassa lähdekriittinen ja merkinnyt kaikki lainaamani lähteet lähdeluetteloon. Noudatan tutkimuksessani tutkimuseettisiä ohjeita. Olen hankkinut tutkimukselleni tutkimusluvan ja noudattanut siinä sovittuja tietojen salassapitoa.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa esittelen opinnäytetyöni tutkimustulokset. Olen jakanut päätutkimuskysymykset omiksi alaotsikoikseen ja teemat esittelen näiden otsikoiden alalukuina. Ensimmäisessä alaotsikossa esittelen taustatietoja vastaajista. Toisessa alaotsikossa esittelen koulukuraattorin työnkuvasta nousseet teemat ja kolmannessa alaotsikossa hyvinvointialueelle siirtymisestä ja sote-uudistuksesta nousseet teemat ja tulokset.

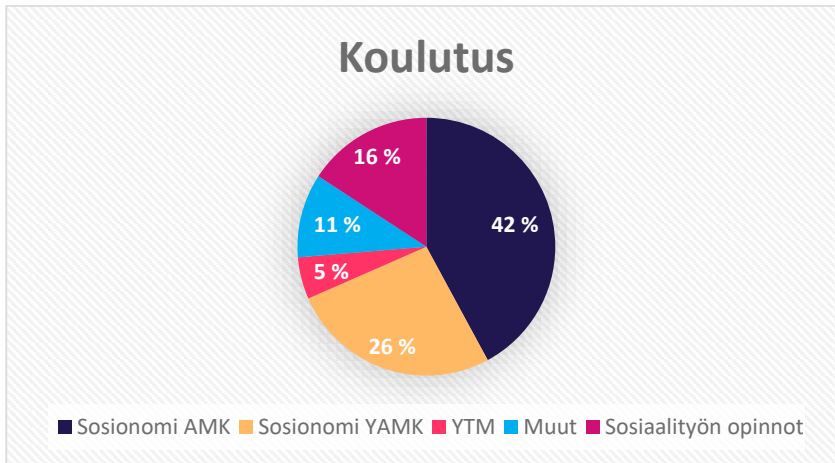
9.1 Taustatiedot

Taustatiedoissa halusin selvittää, millaisia koulukuraattoreita Etelä-Pohjanmaan maakunnassa työskentelee. Tutkimukseeni vastasi 16 henkilöä, heistä naisia oli 75 % ja miehiä 25 %. Kaikki vastaajat olivat vastanneet sukupuolensa.

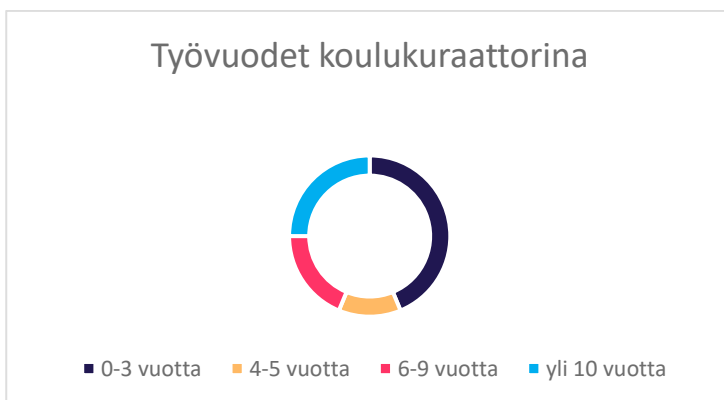
Kuvio 1: sukupuolijakauma

Toisessa taustatietokysymyksessä selvitin vastaajien koulutustaustaa. Kaikki 16 vastaajaa olivat vastanneet kysymykseen. Kyselyyn vastanneista eniten oli sosionomi (AMK) pohjaisia koulukuraattoreita ja heitä oli 8 henkilöä. Toiseksi eniten vastaajista (5 henkilöä) oli sosionomi (YAMK) pohjaisia koulutukseltaan.

Kuvio 2: Pohjakoulutus

Taustatiedoissa selvitin myös tehtyjä työvuosia koulukuraattorin työssä. Vastausten perusteella yli kymmenen vuoden työuria koulukuraattorin työssä oli 4 kappaletta. Määrällisesti eniten oli alle 3 vuotta koulukuraattorin työtä tehneitä, heitä oli 7 henkilöä.

Kuvio 3: Työvuodet koulukuraattorina

Toimipaikkojen määrä, joissa yksittäinen kuraattori työskentelee, vaihteli 1–9 välillä. Keskiarvoltaan kuraattoreilla oli Etelä- pohjanmaalla noin 4 toimipaikkaa, jossa he työskentelivät.

9.2 Koulukuraattoreiden työnkuva

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli selvittää, millainen on Etelä-Pohjanmaan maakunnan koulukuraattoreiden työnkuva. Kysymyksilläni halusin selvittää koulukuraattoreiden omaa näkemystä työstään ja mitä se pitää sisällään.

Pääteemat, joilla koulukuraattorit kuvasivat työnkuvaansa, olivat asiakastyö, moniammatillinen yhteistyö sekä ajankäytön hallinta. Esittelen pääteemat ja niiden sisällöt erillisissä alaluvuissa.

Kuvio 4: Koulukuraattorin työnkuva pääteemat

9.2.1 Asiakastyö

Lähtiessäni purkamaan aineistoa koulukuraattoreiden työnkuvasta, vastauksista nousi ensimmäisenä kokonaisuutena asiakkaat. Vastausten perusteella voidaan todeta, että koulukuraattorit kokivat työssään tärkeimmäksi ja merkitykselliseksi asiakkaan kohtaamisen. Lapsen ja nuoren kohtaaminen, kuunteleminen ja tukeminen koettiin koulukuraattorin työssä merkitykselliseksi sekä se, että koulukuraattorin luo voi tulla matalalla kynnyksellä. Lapselle voidaan jakaa tietoa ja työskennellä yhteistyössä hänelle tärkeiden tukiverkostojen, kuten kodin ja perheen sekä koulun henkilökunnan kanssa.

Läsnäolon ja oppilasta vahvistavan kohtaamisen, että olen se joku, joka kuuntelee ja auttaa. (K4)

Oppilaan kokema helpotus, kun saa työstään asioitaan ja kun oppilas sanoittaa sitä. (K11)

Koulukuraattorin työ nähtiin vastausten perusteella ensisijaisesti asiakastyönä ja kuraattorit kokivat tärkeäksi saavutettavuuden ja että voivat olla aidosti läsnä lasten ja nuorten kohtaamisissa koulussa. Suuret asiakasmäärät kuitenkin haastavat yhteisöllistä työtä ja 80 % eli 13 vastaajaa toi esille, että oman työn painopiste on yksilötyössä. Asiakastyötä haastaa myös

nuorten lisääntyneet ongelmat, jotka ovat myös monimutkaistuneet. Nuorten lisääntyneet haasteet ovat varmasti osasy siihen, että myös koulukuraattorit ovat lisäkouluttautuneet työhönsä. Vastaajista yhdeksän oli käynyt IPC- koulutuksen ja useampi on vastannut, että tästä koulutuksesta olisi hyötyä käytännön työssä. Myös nepsy-osaamisesta koettiin olevan hyötyä koulukuraattorin työssä.

9.2.2 Moniammatillinen yhteistyö

Toinen teema, jolla koulukuraattorit kuvasivat työtään, oli moniammatillinen yhteistyö. Vaikka koulukuraattorin työtä tehdään pääsääntöisesti yksin, kuraattorit näkivät moniammatillisen yhteistyön erittäin tärkeänä. Koulukuraattorit kokivat, että omassa työssä auttaa jaksamaan työyhteisö ja työkaverit. Vastausten perusteella kuraattorit tekivät eniten yhteistyötä koulun sisäisten toimijoiden kanssa, joita olivat muun muassa koulun henkilökunta ja muut oppilashuollossa työskentelevät. Lisäksi yhteistyötä tehtiin myös koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa, joita olivat esimerkiksi sosiaalityön ja nuorisotyön kanssa. Vastausten perusteella koulukuraattorit työskentelivät hyvin eri ammattialojen kanssa, jotka yhdessä moniammatillisesti toteuttavat ennaltaehkäisevää työskentelyä. Moniammatillinen yhteistyö näyttäytyy erityisesti oppilashuollossa, jossa koulukuraattori työskentelee tiiviisti esimerkiksi kouluterveydenhoitajan ja koulupsykologin kanssa. Ennaltaehkäisevä työskentely on koko oppilashuollon ja koulukuraattorityöskentelyn perusydin ja helppo saatavuus ja varhainen puuttuminen koulun arjessa nousi esiin useissa vastauksissa.

Yritän mahdollisimman paljon konsultoida muita toimijoita haastavissa tilanteissa, koska en aina itse ole paras mahdollinen apu ja tuki asiakkaalle (K5)

9.2.3 Ajankäytön hallinta

Kolmas teema, joka määrittelee koulukuraattorin työnkuvaa, on ajankäytön hallinta. Purkaessani ja analysoidessani vastauksia, lähes poikkeuksetta jokaisessa vastauksessa nousi esiin työn hektisyys ja kiire, jotka kuvaavat koulukuraattorin työtä. Koulukuraattorin työssä kiire ja liian suuri työmäärä vaikeuttavat käytännön työtä. Aikaa on vaikea löytää koko koulua vahvistavaan yhteisölliseen työhön ja esimerkiksi useat siirtymät kouluilta toisille ovat poissa asiakastyöstä. Kiireen tuntu koettiin kuormittavaksi ja se vahvasti osassa vastauksissa tunnetta, ettei ”mitään ehdi tehdä kunnolla”.

Jatkuva priorisointi, mitä jättää tekemättä ja lykätä myöhemmäksi. (K9)

Ajan puute vaikeuttaa työn tekemistä suunnitelmallisesti ja asiaan kunnolla perehtyen. (K15)

Monta eri työpistettä ja riittämättömyyden tunne jokaisessa työpisteessä (K8)

Vaikka vastauksista nousi esille kuraattorityön kiire ja suuri työmäärä, koulukuraattorit kokivat myös, että työssään on mahdollisuus suunnitella itse oma kalenteri. Omaa työtään pyrittiin rajaamaan vapaa-ajan ja työajan erottamisella sekä oman työnkuvan selkeyttämisellä, mitkä asiat kuuluvat itselle. Kyky rajata omaa työtään, kuten työpuhelimen ja työasioiden töihin jättäminen ja se että, työ tehdään työaikana eikä venytetä päivää ovat osa oman ajankäytön hallintaa. Koulukuraattorin työssä työn rajaamisen koettiin olevan osa työuupumuksen välttämistä.

9.3 Koulukuraattoreiden näkemykset sote-uudistuksesta

Toisessa tutkimuskysymyksessäni halusin selvittää koulukuraattoreiden omia ajatuksia hyvinvointialueelle siirtymisestä ja heidän näkemyksiä asemastaan sote-uudistuksessa. Tämän osion teemoiksi nousivat käytännön arki hyvinvointialueella, tiedonsiirto sekä työhyvinvointi. Avaan teemoja tarkemmin omissa alaluvuissaan.

Kuvio 5: pääteemat kuraattoreiden näkemyksistä sote-uudistuksesta

Hyvinvointialueelle siirtymisen osalta halusin myös selvittää, ovatko koulukuraattorit saaneet tarpeeksi informaatiota siirtyessään hyvinvointialueen palvelukseen. Noin puolet vastaajista koki, ettei ole saanut tarpeeksi informaatiota. Loput vastaajista eivät osanneet sanoa, olivatko saaneet tarpeeksi informaatiota ja vain 6 % koki saaneensa informaatiota tarpeeksi.

9.3.1 Käytännön arki hyvinvointialueella

Ensimmäisenä teemana koulukuraattoreiden vastauksista esille nousi hyvinvointialueelle siirryttäessä käytännön konkreettiset asiat, kuten työvälineet ja tilat. Vastausten perusteella koulukuraattoreita mietitytti, miten nämä asiat tulevat hoitumaan hyvinvointialueelle siirryttäessä. Ihmetystä herätti myös se, miksi informaatiota käytännön asioista ei ole tullut.

Arkeen vaikuttavista asioista, esimieskuvioista, työvälineistä, työtiloista jne. (K2)

Esimerkiksi kysymys, joutuvatko kuraattorit liikkumaan paikkakunnilta toisille yhden hyvinvointialueen alla, askarrutti monia. Vastausten perusteella suurin toive oli kuitenkin se, että käytännön työ pysyisi kouluilla ja koulukuraattori on jatkossakin helposti oppilaiden tavoitettavissa.

Sitä informaatiota ei varmaan ole vielä edes olemassa: mikä muuttuu, esimies, koulujen pysyvyys, jne. (K10)

Jää nähtäväksi. Ei ole oikeastaan odotuksia, kun ei tiedä mitä tulossa. (K12)

Koulukuraattorit odottivat hyvinvointialueelle siirryttäessä, että käytännöt yhdistyisivät ja tasa-puolisuus lisääntyisi. Koulukuraattorit toivoivatkin resurssien tasaisempaa jakautumista. Myös oppilasmäärien vähentyminen on asia, jonka koulukuraattorit uskoivat vaikuttavan käytännön työhön ja se vaikuttaa suoraan kiireeseen, joka näyttäytyi kuraattoreiden työnkuvassa.

Toivon työmäärän helpottuvan. (K4)

Toivoisin ainakin selkeästi aukikirjoitettua työnkuvan kuvausta. Työhön sisältyy ja sisällytetään monenlaista. (K15)

Palkkojen harmonisointi oli vastauksissa ehdottomasti eniten odotetuksi asia. Tämä nousi esille erittäin monessa vastauksessa ja se linkittyi vahvasti myös työhyvinvoinnin kysymyksiin.

9.3.2 Tiedonsiirto

Toisena teemana siirryttäessä hyvinvointialueille koulukuraattorit toivoivat parempaa tiedonsiirtoa. Vaikka omassa työssään koulukuraattorit nostivat omaa työtään kuvaavaksi teemaksi moniammatillisen yhteistyön, he toivoivat silti muiden sote-toimijoiden kanssa parempaa ja ajankohtaisempaa tiedonkulkua sekä säännöllisiä tapaamisia.

Psykiatrian ja kouluterveydenhuollon kanssa yhteistyö tarvitsee kehitystä. (K6)

Toivon, että yhteistyö esim. lastensuojeluun tiivistyy entisestään. (K16)

Avointa, helpompaa, toinen toisiamme kunnioittavaa. (K2)

Hyvinvointialueelle siirryttäessä kuraattorit odottivat myös kollegiaalista yhteistyötä, joita vastausten perusteella voisi olla säännölliset tapaamiset maakunnallisesti tai alueellisesti sekä konsultoiva tuki muilta koulukuraattoreilta. Vertaistuen merkitys koettiin tärkeäksi työssä, jossa asiakastyötä tehdään paljon yksin.

Mahdollisuus yhteiseen työn kehittämiseen ja vertaistukeen. (K3)

9.3.3 Työhyvinvointi

Kolmas teema, johon vastausten perusteella toivottiin tukea hyvinvointialueelle siirtymisessä, oli työhyvinvointi. Koulukuraattorit toivat esiin omassa työssä jaksamista ja oman työn rajaamista lähes jokaisessa vastauksessaan, niin myös kysyttäessä näkemyksiä omasta sijoittumisesta sote-uudistuksessa. Työmäärä, oppilasmaitoitukset ja työskentelyalue nousivat esille vastauksista ja ne kaikki yhdistettynä koulukuraattoreiden nostamiin työnkuvan teemoihin linkittyvät vahvasti työhyvinvointiin ja omassa työssä jaksamiseen. Työhyvinvoinnin parantamista edistävänä tekijänä nähtiin esimiehen roolin vahvistuminen sekä työnohjauksen parantuminen. Näitä asioita sote-uudistuksen myötä myös odotettiin ja toivottiin.

Vastauksissa nousi kuitenkin esille myös huoli siitä, kuka on oma esimies ja miten hallintorakenteet käytännössä menevät ja kelle esimerkiksi matkalaskut lähetetään.

Toivoisin, että työnantaja kyselisi työntekijöiden kokemuksia siirtymisestä (plussia ja kehittämisen kohteita) pitkin matkaa. (K1)

Vastausten perusteella koulukuraattorit ovat lisäkouluttautuneet työhönsä, mutta monipuolinen lisäkouluttautumisen mahdollisuus nähdään mahdollisuutena kehittyä työssään. Koulukuraattorit toivoivat vastauksissaan, että hyvinvointialue mahdollistaisi lisäkouluttautumisen ja heille olisi siihen myös esimiehen tuki.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vastausten määrä jäi valitettavan pieneksi, mutta otannan perusteella Etelä-Pohjanmaan kuraattoreilla on paljon ajatuksia hyvinvointialueelle siirtymisestä. Hyvinvointialueelle siirtymisessä nähdään hyviä asioita, mutta informaation puute herättää myös paljon kysymyksiä.

Lähdin hakemaan tutkimuksellani vastauksia kahteen päätutkimuskysymykseen, millaiseksi Etelä-Pohjanmaan koulukuraattorit näkevät työnkuvansa tämänhetkisessä työssään sekä Miten Etelä- Pohjanmaan koulukuraattorit kokevat siirtymisensä hyvinvointialueiden palvelukseen ja asemansa sote-uudistuksessa. Mielestäni tutkimukseni vastasi molempiin näistä kysymyksistä. Vaikka vastausmäärä jäi pieneksi, pystyi sieltä silti löytämään pääteemat ja vastaukset molempiin tutkimuskysymyksiin.

Teoriaosuudessa avasin koulua instituutiona sekä koulun sosiaalityötä osana koulua. Vain syväluotaamalla katseemme kouluun, voimme nähdä koulun sosiaalityön ja koulukuraattorin osana koulua ja perustella koulukuraattorin oikeutuksen ja aseman koulussa. Avaan teoriaosuudessa myös ennaltaehkäisevää lastensuojelua, jota koulun sosiaalityö ehdottomasti on. Lisäksi ennaltaehkäisevien peruspalvelujen korostuminen on sote-uudistuksen yksi tavoite ja hyvinvointialueiden painotus. Tätä avaan teoriaosuudessa sekä koulukuraattorin asemaa näiden palvelujen tekijänä.

Tulosten mukaan koulukuraattoreiden työnkuvan vahva sisältö on asiakastyössä ja työn painopiste yksilötyössä. Oma työ koetaan tärkeäksi, mutta kiire, isot oppilasmäärät sekä lasten ja nuorten lisääntyneet ongelmat haastavat työtä. Ongelmat ovat monimutkaistuneet ja myös koulukuraattoreilta vaaditaan entistä enemmän osaamista eri sektoreilta. Raunio (2009, 283) toteaa, että psykososiaalisten ongelmien lisääntymistä voidaan pitää haasteena universaaleille palveluille. Asiakkaan kohtaaminen koetaan merkitykselliseksi omassa työnkuvassa ja koulukuraattorit näkevät hyvin vahvasti oman paikkansa nimenomaan kouluilla, siellä missä lapset ja nuoretkin ovat.

Tulosten perusteella toinen koulukuraattorin työnkuvassa näyttäytyvä pääteema on moniammatillinen yhteistyö. Vaikka koulukuraattorin asiakastyötä tehdään pääsääntöisesti yksin, koulukuraattori työskentelee yhteistyössä monien eri ammattialojen kanssa. Tutkimukseni perusteella moniammatillisessa yhteistyössä näyttäytyy koulun sisäiset toimijat ja koulun ulkopuoliset toimijat. Moniammatillisen yhteistyön yksi tavoitteista on ennaltaehkäisevään työhön

panostaminen. Koulu on monien eri ammattiryhmien työskentely-ympäristö, jolloin asioiden tarkastelu eri perspektiivistä voi olla jännitteistä. Olen tarkastellut koulua instituutiona teoriaosuudessa sekä sitä, mitä moniammatillinen yhteistyö koulumaailmassa vaatii. Lappalainen (2008, 22) korostaakin, että koulumaailmassa oman ja yksilöllisen asiantuntijuuden korostaminen on moniammatillisuuden perspektiivistä uhka. Jokainen erilainen asiantuntijuus tulee tunnustaa ja tehtäviä tulisi pystyä tarkastelemaan kokonaisvaltaisemmin. Eskolin (2019) toteaa pro gradu- tutkielmassaan, että arvojen jännitteet tulevat esiin niissä keskusteluissa, joita käydään muiden professioiden kanssa. Koulukuraattorin työssä sosiaalityön arvot kohtaavat opetusalan arvot, jotka voivat olla keskenään jännitteisiä. Koulukuraattori, koulun sosiaalityön asiantuntijana, edustaa kouluissa usein alaansa ja sen edustamia arvoja yksin. Tutkimukseni vastausten perusteella yhteistyö koulun sisäisten toimijoiden kanssa sujui pääsääntöisesti hyvin ja haasteita nähtiin enemmän koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Ajankäytön hallinta nousi myös selkeäksi sisällölliseksi teemaksi koulukuraattorin työnkuvassa. Tutkimustulosteni perusteella voidaan todeta, että kiire näyttäytyi erittäin vahvasti koulukuraattorin työssä. Viivi Kaasalainen on tutkinut Pro gradu tutkielmassaan (2021) koulukuraattoreiden työhyvinvointia sekä työn vaatimus- ja voimavaratekijöitä. Myös Kaasalainen nostaa tutkimustuloksissaan esiin työn keskeisimpinä vaatimustekijöinä liiallisen työn määrän, kiireen, työn yksinäisyyden ja tukirakenteiden puutteen. Kaasalaisen tutkimuksen tuloksista voi havaita samoja piirteitä kuin omasta tutkimuksestani siinä, että koulukuraattorit joutuvat aktiivisesti rajaamaan työtehtäviä laajan työnkuvan vuoksi. Myös opinnäytetyöni vastauksista nousi esille, että Etelä-Pohjanmaan koulukuraattorit näkisivät hyvänä asiana oman työnkuvan auki kirjoittamista. Suuret oppilasmäärät, ajankäytön hallinta ja lisääntyneet haasteet kuormittavat ja tuovat esille työssä jaksamiseen liittyvät kysymykset, joita maakunnan kuraattorit pohtivat vastauksissa myös hyvinvointialueelle siirtymisen kautta. Kiireestä ja suuresta työmäärästä huolimatta työssä auttavat jaksamaan työyhteisö ja työkaverit, asiakastyö koetaan merkitykselliseksi sekä vapaus suunnitella oma kalenteri ovat tärkeitä asioita omassa työnkuvassa.

Toinen päätutkimuskysymykseni muodostui koulukuraattoreiden ajatuksista sote-uudistuksesta sekä näkemyksistä siirtymisestä hyvinvointialueiden palvelukseen. Vastanneista koulukuraattoreista prosentuaalisesti suurin osa koki, ettei ole saanut tarpeeksi informaatiota siirtyessään hyvinvointialueen palvelukseen tai ei tiennyt onko saanut tarpeeksi tietoa. Tämä

näkyä siinä, että oma asema sote-uudistuksessa nähdään vielä hiukan epäselvänä, ei oikein tiedetä mitä odottaa. Pääteemoiksi toisesta tutkimuskysymyksestäni muodostuivat käytännön arki, tiedonsiirto sekä työhyvinvointi.

Sote- uudistus nähdään vielä suurena tuntemattomana ja kautta linjan vastauksissa näyttäytyy, että on monia käytännönkin asioita, joista ei vielä tiedetä mitään. Sote-uudistukselta koulukuraattorit odottavat eniten palkkojen harmonisointia. Tämä tuli esille lähes jokaisessa vastauksessa ja palkkojen harmonisoinnin koetaan parantavan työssä jaksamista. Lisäksi koulukuraattorit odottavat resurssien tasaisempaa jakautumista ja työkuorman pienentymistä. Hyvinvointialueen ajatuksena on siirtää painopistettä entistä enemmän ennaltaehkäisevään työhön, jota on haettu myös uudella oppilasmaailmalla. Oppilasmaailma astui voimaan tammikuussa 2022, mutta ainakaan tutkimukseni vastauksissa se ei heijastunut vielä työ määrän vähenemisen tunteeseen. Tutkimukseni kysely toteutettiin keväällä 2022. Hyvinvointialueille siirryttäessä huolta herättää erityisesti työvälineiden ja tilojen kohtalo. Koulukuraattorit haluavat edelleen olla saatavilla nimenomaan kouluilla ja helposti tavoitettavissa. Asiakkaan kohtaaminen koettiin tärkeimmäksi asiaksi omassa työssä ja tämä asema halutaan säilyttää myös sote- uudistuksen myötä.

Vastauksia analysoitaessa toiseksi teemaksi toiseen tutkimuskysymykseen nousi tiedonsiirto. Kuten aiemmin olen tutkimustuloksissani todennut, koulukuraattorin käytännön työtä tehdään paljon yksin, vaikka työnkuvaan sisältyykin moniammatillista yhteistyötä. Hyvinvointialueelle siirtymiseltä koulukuraattorit toivovat kollegiaalista yhteistyötä sekä muiden sote-toimijoiden kesken ajankohtaisempaa tiedonkulkua ja säännöllisiä tapaamisia. Koulukuraattorit kokivat, että moneen suuntaan yhteistyö on nytkin jo erittäin toimivaa, mutta myös katkoksia ja informaatiokulun ongelmia on olemassa. Oletin, että vastauksissa nousisi enemmän myös kirjaamiseen liittyvät asiat, mutta huolta kirjaamisesta siirryttäessä hyvinvointialueelle nousi erittäin vähän.

Työhyvinvointi kolmantena teemana nousi merkittävästi kaikista vastauksista. Tutkimustulosteni perusteella koulukuraattoreiden huolissa näkyvät oma jaksaminen työssä sekä oma sijoittuminen hyvinvointialueen työyhteisöön. Työyhteisö ja työkaverit nähdään voimavaroina omassa työssä, mutta huolta herättää se, missä oma sijoittuminen tulevaisuudessa on. Ketä ovat tulevaisuuden työkaverit? Käytännön asioiden informaation puute herättää huolta vastausten perusteella ja juuri käytännön asiat vaikuttavat olennaisesti työhyvinvointiin. Koulukuraattorit kokevat, että erityisesti esimiehen tuki on tärkeää, kun siirrytään hyvinvointialueelle.

Mutta huolta herättää myös se, kuka on jatkossa oma esimies. Työnohjauksen koetaan olevan työhyvinvointia lisäävä tekijä ja sen lisääntymistä odotetaan hyvinvointialueilta.

Koulukuraattorit kokevat, että lisäkouluttautumisella voisi lisätä työssä jaksamista. Oman ammattitaidon lisääntyminen varmasti lisääkin työhyvinvointia, kun on kykyjä vastata haastaviin asiakastilanteisiin. Erityisosaamista vaaditaan nyt ja tulevaisuudessa varmasti yhä enemmän ja se luo haastetta myös peruspalveluihin kuten koulukuraattorin työhön. Työhyvinvoinnin tematiikkaa olen sivunnut myös teoriaosuudessa sosiaalityön arvojen kautta.

Sote-uudistus osiosta nousseet pääteemat linkittyvät kaikki vahvasti toisiinsa ja erittäin olennaisesti toiseen päätutkimuskysymykseeni koulukuraattorin työnkuvan sisällöstä. Tämä onkin loogista, sillä koulukuraattorit tarkastelivat omaa asemaansa hyvinvointialueille siirtymisessä ja ajatuksiansa sote-uudistuksesta oman työnkuvansa ja tehtäväkenttensä kautta. Vapaus tehdä työtä omalla tavallaan ja kalenterin suunnittelu itse koetaan tärkeiksi, mutta kollegiaalisen tuen tärkeys sekä esihenkilön rooli nähdään tärkeäksi työssä jaksamisen elementiksi. Työssä jaksaminen ja työhyvinvointi ovat asioita, joita tulee kriittisesti tarkastella koulukuraattorin työssä, missä paljon työskennellään yksin asiakkaiden kanssa.

Tutkimuskyselyyn vastanneet kuraattorit ovat koulutustaustallisesti eniten sosionomi (AMK)- ja (YAMK) pohjaisia. Etelä-Pohjanmaalla on erinomainen mahdollisuus opiskella sosionomiksi Seinäjoen Ammattikorkeakoulussa ja jatko kouluttautua myös Sosionomi YAMK tutkintoon. Uusi oppilasmitoitus on lisännyt kuraattoreiden työpaikkoja ja tätä myöten se tuo varmasti myös vetovoimaisuutta hakeutua koulukuraattoriksi. Jos peilaamme sosionomitutkinnon kompetensseja koulukuraattorin työssä tarvittaviin osaamisalueisiin, voimme todeta, että sosionomitutkinnolla saa hyvän ammatillisen pohjan tähän työhön. Sosionomin kompetensseissa painottuu asiakastyön osaaminen, joka tutkimukseni perusteella nousi keskeisimmäksi teemaksi koulukuraattorin työnkuvassa. Vahva palvelujärjestelmä osaaminen on yksi sosionomitutkinnon keskeisistä kompetensseista ja myös koulukuraattorin työssä palvelujärjestelmien tunteminen on tärkeää. Tämä tulee varmasti korostumaan hyvinvointialueille siirryttäessä, jossa palvelupolkuja pyritään selkeyttämään. Myös eettinen osaaminen on paitsi asiakastyön myös sosionomin ja koulukuraattorin lähtökohtaisesti tärkeimpiä osaamisalueita.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöni ja tutkimustulokset valmistuvat ennen vuotta 2023, jolloin kuraattorit siirtyvät hyvinvointialueiden palvelukseen. Osittain vastaukset ovat odotuksia, toiveita ja uhkakuvia ja vain aika näyttää mitkä näistä toteutuvat. Vastauksissa yllätti eniten se, kuinka koulukuraattorit näkivät sote-uudistuksen huolen aiheina käytännön konkreettisia asioita, ei niinkään suuria linjoja. Mielestäni tämä kertoo siitä, kuinka käytännön tasolla koulukuraattorin työtä tehdään.

Pidän tutkimustuloksia tärkeänä viestinä ja lisäinformaationa esihenkilöille ja johtavissa asemissa oleville, sillä kyselyyn vastanneiden koulukuraattoreiden ääni on aidosti maakunnallinen ja koulukuraattoreiden sanoittama. Mielestäni opinnäytetyöni on avannut myös koulukuraattorityön työnkuvaa sekä koulun sosiaalityön sisintä olemusta syvällisemmin ja helposti luettavaan muotoon. Koulukuraattorit haluavat olla helposti saavutettavissa ja konkreettisesti siellä missä lapset ja nuoret ovat eli kouluilla. Mielestäni tämä kertoo siitä, että koulukuraattorit haluavat perustella asemaansa kouluilla ja koulun sosiaalityön osana kouluna, ei irrallisena elementtinä.

Kiire, suuret oppilasmäärät sekä lisääntyneet lasten ja nuorten ongelmat luovat painetta myös kuraattorityöskentelyyn. Mielestäni myös tulevaisuudessa on hyvä pohtia kriittisesti oppilasmaailmasta ja sitä, mahdollistaako se konkreettisesti työn painopisteen siirtymistä ennaltaehkäisevään työhön. Lasten ja nuorten lisääntyneet ongelmat haastavat sote-toimijoita parempaan yhteistyöhön. Sote-uudistuksen yksi tavoitteista on panostaa varhaisen tuen palveluihin ja ennaltaehkäisevään työhön. Suhtaudun kriittisesti siihen, riittävätkö resurssit purkamaan yhä haastavampia asiakastilanteita perustasolla. Ehtivätkö koulukuraattorit puuttua varhaisella tuella, kun aika menee korjaavaan työskentelyyn. Pääsevätkö ne lapset koulukuraattoreiden palveluihin, joiden ongelmat eivät ole vielä monimutkaistuneet? Tämä edellyttää ensisijaisesti vuoropuhelua sote-toimijoiden kesken ja tarvittaessa mahdollisuutta konsultoida myös erityistason palveluita kuten lastensuojelua ja nuorisopsykiatria. Myös oppilasmaailmasta tulee tarkastella kriittisesti, toteutuuko realistisesti koulukuraattoreiden painopisteen siirto yhteisölliseen työskentelyyn. Suuret oppilasmäärät ja asiakkaiden ongelmien haastavuus kuormittavat ja ovat yhteydessä työssä jaksamiseen. Tästäkin syystä oppilasmaailmasta olisi hyvä tarkastella myös työssä jaksamisen perspektiivistä.

Kuten teoriaosuudessani toin esille, sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on siirtää koulukuraattoreiden painopistettä yhteisölliseen työskentelyyn. Yhteisöllinen opiskeluhoito on

myös oppilas- ja opiskelijahuoltolain ykkösprioriteetti. Yhteisöllisellä työllä on mahdollisuus kohdata monta lasta ja nuorta samalla kertaa ja päästä hyvin kiinni koulussa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Mielestäni siinä mielessä sote-uudistuksen tavoite panostaa yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään työskentelyyn on perusteltu ja osittain varmasti myös kustannustehokas.

Koulumaailmaan on tullut paljon uusia tehtävänimikkeitä, kuten koulusosionomi, kouluvalmentaja, koulupsyykkari jne. Nämä ovat varmasti myös tuoneet epäselvyyttä koulukuraattorin työn kuvaan ja siihen, kuka asiakkaista ohjautuu kenellekin. Tehtävänkuvien auki kirjoitus ja työn rajaaminen voisivat olla yksi keino helpottaa koulukuraattorien työtaakkaa. Myös asiakkaan kannalta tämä toisi selkeyttä. Tieto pirstaloituu helposti ja asiakkaalle voi tulla päällekkäisiä palveluita. Lapsi joutuu palvelujärjestelmän jalkoihin. Sote-uudistuksella haetaan palvelupolkujen selkeyttämistä ja sitä, että asiakas ohjautuisi juuri häntä tukeviin palveluihin sekä päällekkäisten prosessien välttäminen. Vain tulevaisuus näyttää, kuinka nämä lähtevät käytännössä toimimaan.

Tulevaisuuden jatkotutkimusaiheena voisi olla, kuinka sote-uudistus ja hyvinvointialueille siirtyminen käytännössä toteutui koulukuraattoreiden kohdalla. Vastasiko hyvinvointialueille siirtyminen asiakasmäärien helpottamiseen ja resurssien tasaisempaan jakautumiseen. Löysivätkö koulukuraattorit siirtymän jälkeenkin paikkansa ja asemansa kouluilta. Näihin kysymyksiin opinnäytetyöni tutkimus ei voinut antaa vastausta, sillä tutkimus valmistui ennen hyvinvointialueille siirtymistä.

Opinnäytetyöni perusteella koulukuraattorit pitävät työtään tärkeänä ja asiakkaan kohtaamista arvokkaana. Vaikeuksissa tukeminen ja rinnalla kulkeminen koetaan merkitykselliseksi. Koulukuraattoreiden työ on tärkeää perustason palvelua ja erityisesti he tavoittavat suuren määrän lapsia instituutiossa, jonne lähes kaikki ikäluokkien lapset menevät, koulussa. Opinnäytetyöni perusteella voidaan sanoa, että hyvinvointialueilla on haaste kehittää toimiva oppilashuollon järjestelmä, jossa koulukuraattorit voivat hyvin ja jaksavat tehdä työnsä. Tämä on ensiarvoisen tärkeää erityisesti koulukuraattoreiden itsenä, mutta myös heidän asiakaskuntansa, lasten ja nuorten takia. Sitä edellyttää jo lastensuojelulaki itsessään.

LÄHTEET

- Aaltio, I & Puusa A. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Kirjassa Puusa A & Juuti P (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat.
- Ahtola, A. 2016. Koulu hyvinvoinnin rakentajana. Julkaisussa psyykkinen hyvinvointi ja oppiminen.
- Beck, K. F. 2021. School social work in the context of the German and Finnish welfare regimes and child welfare systems. Kuopio: University of Eastern Finland
- Eduskunnan vastaus, hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta, 2021, [Verkkosivu]. [Viitattu 30.8.2022]. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Documents/EV_180%2B2021.pdf
- Eskola, J. & Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa: R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 27–50.
- Eskola, J & Suoranta, J. 2022. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskolin, N. Sosiaalityön arvot oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Pro gradu- tutkielma 2019. Tampereen Yliopisto.
- Frosberg, H, Ritala-Koskinen A, Törrönen M, Lapset & sosiaalityö. 2006. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. PS-kustannus.
- Gråsten- Salonen, H & Mehtiö, M. 2017. Koulun sosiaalityö osana opiskeluhoitoa. Teoksessa Kananoja, A, Lähteinen, M& Marjamäki, P (toim.) Sosiaalityön käsikirja 362–376
- Günther K, Hasanen K & Juhila K. Analyysi ja tulkinta. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.9.2022]. Saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/netelmaopetus/>
- Harinen, P & Halme, J, 2012. Hyvä, paha koulu, kouluhyvinvointia hakemassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki: Suomen Unicef
- Hiltunen, L. Metodina kyselytutkimus. Jyväskylän Yliopisto. Ei päiväystä. Saatavilla: <http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/kyselytutkimus2.pdf>
- Hirsjärvi, S, Remes, P & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki, Tammi.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2018. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus.

- Heinämäki, L. 2007, Varhaista tukea koulun arkeen - Työväliseenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes ja Opetusministeriö.
- Honkanen, E, 2009, Oppilashuollon käsikirja. Sanoma Pro Oy.
- Huxtable, M, Sottie, C & Ulziitungalg, K. 2012. "Social work and education" teoksessa SAGE Handbook of international social work, toim. Lyons, Karen, Merl C. Hokenstad, Manohar S. Pawar, Nathalie Huegler & Niger Hall. London. SAGE Publications, 232–248.
- Juhila, K 2021. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Jyväskylän Yliopisto, Koppa, Laadullinen analyysi. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.9.2022]. Saatavilla: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysi-menetelmat/laadullinen-analyysi>
- Jyväskylän Yliopisto, Koppa. Tutkimuksen toteuttaminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.9.2022]. Saatavilla: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen#tutkimustulosten-luotettavuus>
- Kaasalainen, V. 2021. Koulukuraattoreiden kokemuksia työhyvinvoinnista sekä työn vaatimus- ja voimavaratekijöistä. Pro-Gradu tutkielma. Itä-Suomen Yliopisto.
- Kananen, J. 2008. Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, A, Lähteinen, M & Marjamäki, P (Toim.), 2017, Sosiaalityön käsikirja
- Kiilakoski, T, 2016. Koulu on enemmän. Nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet, ongelmat. Nuorisotutkimus-seura.
- Lappalainen K, Kuittinen M, Meriläinen M (toim.) Pedagoginen hyvinvointi. Suomen kasvatus-tieteellinen seura. 2008.
- Launonen L & Pulkkinen L, (toim.) 2004. Koulu Kasvuyhteisönä. Ps-kustannus.
- Mahkonen, S. Uusi oppilashuoltolaki työväliseenä. Edita 2014.
- Meltti, T & Kara H. 2009. Sosiaalityöntekijöiden työolot, -ympäristö ja työhyvinvointi sekä niihin vaikuttavat tekijät. Teoksessa Sosiaalialan työolojen hyvä kehittäminen. Toim. Laura Yli-Ruka, Juha Koivisto & Synnöve Karvinen-Niinikoski. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2009:6, 22–34

- Openshaw, L. 2008. Social work in school. Principles and practice. London. The Chilford Press.
- Paasio, P. 2018. Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Juvonen, T., Lindh, J., Pohjola, A. & Romakkaniemi, M, (toim.) 2018. Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Helsinki: UNIpress, 2018.
- Parviainen, E. 2020. Sosiaalityön asiantuntijuus koulussa. Pro- Gradu tutkielma. Jyväskylän Yliopisto.
- Pekkarinen, L. 2018. Julkisen alan työhyvinvointi vuonna 2018. Kevan tutkimuksia 1/2018. Helsinki: Keva.
- Peltola, M., Suorsa, T., Karhu, J. & Soini, H. 2020. Huoli kytkeytyy osallisuuden rajapintoihin – Ammatillaisen arki oppilashuollon näyttämöillä. Aikuiskasvatus 2/2020. Viitattu 29.4.2022. <https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/view/95453/53897?acceptCookies=1>.
- Perttula, R. 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Jyväskylän Yliopisto.
- Pippuri, T, 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit, kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Tampereen Yliopisto: sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus.
- Pohjola, A & Laitinen, M & Seppänen, M (toim.), Rakenteellinen sosiaalityö, Sosiaalityön vuositutkimuksen vuosikirja 2014. UniPress
- Pohjola, K (toim.) Uusi Koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän Yliopisto. 2011
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki. Gaudeamus
- Raunio, K. 2009. Olennainen sosiaalityössä. Oy yliopistokustannus. HYY yhtymä.
- Rissanen, P, Parhiala, K, Hetemaa, T, Kekkonen, R, Knape, N, Ridanpää, H, Rintala, E, Sihvo, S, Suomela T & Kannisto R. 2020. Sosiaali- ja terveystyö Suomessa 2018: Asiantuntija-arvio. Tiedosta arviointiin. Tavoitteena paremmat palvelut. Päätösten tueksi 2/2020. Helsinki: Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos.
- Räty, T. 2019. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita
- Saastamoinen, K. 2018. Lapsen suojeleminen viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Käsikirja arjen toimintaan. Edita.
- Sipilä- Lähdekorpi, P, Kurki, L, Nivala, E. 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Finn Lectura

- Sote-uudistus Etelä-pohjanmaa. Maakunnallinen opiskeluhoito. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.9.2022]. Saatavana: <https://www.epsoteuudistus.fi/miten-teemme/lasten-nuorten-ja-perheiden-palvelut-lape/maakunnallinen-opiskeluhoito/>
- Talentia. 2020. Koulukuraattori Ry:n lausunto kuraattorien ja psykologien siirtymisestä Sote- maakuntaan. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.8.2022]. Saatavana: <https://www.talentia.fi/koulukuraattorit/yhdistys/kannanotot/koulukuraattorit-ry-lausunto-kuraattorien-ja-psykologien-siirtoesityksesta-sote-maakuntaan-23-9-2020-hg-s/>
- Talentia. 2021. Kuraattoripalvelujen henkilöstömitoitus hyväksyty – tulevaisuudessa asiakasmäärää edelleen pienennettävä. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.8.2022] Saatavana: <https://www.talentia.fi/uutiset/kuraattoripalvelujen-henkilostomitoitus-hyvakskyty-tulevaisuudessa-asiakasmaaraa-edelleen-pienennettava/>
- Taskinen, S. 2010 Lastensuojelulain soveltaminen. WSOYPro.
- Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Sote- uudistus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus>
- Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Ps-kustannus.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Tammi.
- Tenk, Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2021. HTK-ohje 2012. [verkkosivu]. [viitattu 24.9.2022]. Saatavana: <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>
- Törrönen, M & Vornanen, R. 2004 Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Anna-maija Puonti, Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi
- Valtioneuvosto a. Opiskeluhoillon muutokset osana sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistusta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.7.2022]. Saatavilla: [https://soteuudistus.fi/documents/16650278/101388739/Opiskeluhoillon+muutokset+osana+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+sek%C3%A4+pelastustoimen+uudistusta_esitys+\(2\).pdf/5778654c-58ef-b7fb-987a-7d4e72031665/Opiskeluhoillon+muutokset+osana+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+sek%C3%A4+pelastustoimen+uudistusta_esitys+\(2\).pdf?t=1639395533834](https://soteuudistus.fi/documents/16650278/101388739/Opiskeluhoillon+muutokset+osana+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+sek%C3%A4+pelastustoimen+uudistusta_esitys+(2).pdf/5778654c-58ef-b7fb-987a-7d4e72031665/Opiskeluhoillon+muutokset+osana+sosiaali-+ja+terveydenhuollon+sek%C3%A4+pelastustoimen+uudistusta_esitys+(2).pdf?t=1639395533834)
- Valtioneuvosto c Sote-uudistus. Usein kysyttyä opiskeluhoillosta. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.7.2022] Saatavana: <https://soteuudistus.fi/usein-kysyttya-opiskeluhoillosta>
- Valtioneuvosto b. Sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistus. <https://soteuudistus.fi/etusivu>
- Wallin, A. 2017. Sosiaalityö koulussa: Avaimia hyvinvointiin. Art House Oy

